

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра історії, правознавства
та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: ПЕРСІ ФОСЕТТ ТА ЙОГО СПАДОК У ДОСЛІДЖЕННІ
АРХЕОЛОГІЇ ТА АНТРОПОЛОГІЇ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ ТА
ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Виконала:

Ворона Поліна Сергіївна

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність:

014.03 Середня освіта (Історія)

Освітня програма:

Середня освіта (Історія)

Науковий керівник:

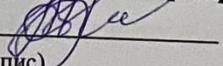
доктор педагогічних наук, доцент

Гриценко А. П.

Допущено до захисту

«18» листопада 2024р.

Завідувач кафедри

Олена ЧУМАЧЕНКО
(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «07» грудня 2024 р.

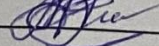
Кількість балів: 95

Оцінка: ECTS A

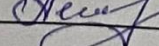
Підписи членів ЕК:

 (Наринченко Ф.О.)

 (Гриценко А.П.)

 (Чумахенко О.А.)

 (Кузнецов Б.М.)

 (Іваненко А.А.)

Глухів 2024 рік

№ 080/24/0102/2024/11.24

Ворона Поліна Сергіївна, здобувачка другого рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, спеціальність: 014 Середня освіта, предметна спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія), освітня програма: Середня освіта (Історія).

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню діяльності Персі Фосетта, його внеску у розвиток археології та антропології Південної Америки, а також розробці методичних підходів до викладання цієї теми в шкільному курсі всесвітньої історії. У роботі висвітлено ключові аспекти наукових досліджень Фосетта, включаючи його участь в експедиціях, відкриття, пов'язані з пошуком міфічного міста Z, та взаємодію з корінними народами. Особлива увага приділяється впливу його досліджень на формування сучасної антропології та археології.

Авторка пропонує інноваційні методичні підходи до викладання теми, спрямовані на інтеграцію історичного матеріалу у шкільний курс. Методика включає використання карт, щоденників дослідників, інтерактивних ігор та завдань, що формують в учнів уявлення про особливості наукових досліджень у контексті епохи географічних відкриттів.

Практична значущість роботи полягає у розробці дидактичного забезпечення, яке включає план-конспект уроку для старших класів, інтерактивні матеріали та завдання, що сприяють формуванню критичного мислення, зацікавленості у вивченні історії науки та культури Південної Америки. Це дозволяє учням глибше усвідомити значення наукових відкриттів та їхню роль у культурній спадщині людства.

Ключові слова: Персі Фосетт, археологія, антропологія, Південна Америка, методика викладання, дидактичне забезпечення, шкільний курс історії.

Vorona Polina Serhiyivna, a second-level higher education student at the Educational and Scientific Institute of Philology and History of Hlukiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko, specialty: 014 Secondary Education, subject specialization: 014.03 Secondary Education (History), educational program: Secondary Education (History).

ANNOTATION

The master's thesis is devoted to the study of Percy Fawcett's activities, his contributions to the development of archaeology and anthropology in South America, and the development of methodological approaches for teaching this topic in the school world history curriculum. The work highlights the key aspects of Fawcett's scientific research, including his participation in expeditions, discoveries related to the search for the mythical city of Z, and interactions with indigenous peoples. Particular attention is paid to the impact of his research on the formation of modern anthropology and archaeology.

The author proposes innovative methodological approaches to teaching the topic, aimed at integrating historical material into the school curriculum. The methodology includes the use of maps, explorers' diaries, interactive games, and assignments that help students understand the specifics of scientific research in the context of the era of geographical discoveries.

The practical significance of the work lies in the development of didactic materials, including a lesson plan for high school students, interactive materials, and tasks that promote critical thinking and interest in studying the history of science and culture in South America. This enables students to gain a deeper understanding of the importance of scientific discoveries and their role in the cultural heritage of humanity.

Keywords: Percy Fawcett, archaeology, anthropology, South America, teaching methodology, didactic support, school history curriculum.

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	9
1.1. Життя і кар'єра Персі Фосетта: Дослідження біографії, освіти, військової служби та інших аспектів особистого та професійного життя Фосетта.	9
1.2. Експедиції Персі Фосетта: Аналіз конкретних експедицій, їхніх цілей, маршрутів, знахідок та результатів.	20
РОЗДІЛ 2	34
2.1. Взаємодія з корінними народами: Розгляд взаємодії Фосетта з корінними племенами Амазонії, його спроби зрозуміти та документувати їхні культури та способи життя.	35
2.2. Вплив Фосетта на наукові дослідження: Вивчення впливу Фосетта на розвиток археології, антропології та географії, зокрема в контексті дослідження Південної Америки.	46
РОЗДІЛ 3	52
3.1. Культурний спадок і популярність: Аналіз того, як історія та легенди про Фосетта впливають на сучасну популярну культуру та сприяють інтересу до дослідження Південної Америки.....	51
3.2. Дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі всесвітньої історії	61
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Персі Фосетт був британським археологом і дослідником, який відомий своєю пошуковою експедицією в Амазонії в пошуках стародавнього міста, яке він назвав "Загубленим містом З". Експедиція Персі Фосетта відбулася в першій половині 20-го століття, і вона була спрямована на встановлення існування цього загадкового міста, яке, за його вірою, могло бути давнім цивілізованим населенням в джунглях Амазонії.

На жаль, експедиція Персі Фосетта зникла безвісти в 1925 році, і доля самого Фосетта залишається загадковою. Багато інших експедицій були відправлені на пошуки Персі Фосетта, але ніякого остаточного підтвердження щодо існування "Загубленого міста З" не отримано. Ця історія стала легендою в археології і природних науках і залишається предметом великого інтересу дослідників і пошукачів пригод до сьогоднішнього дня.

Життя і діяльність Персі Фосетта були предметом вивчення і дослідження багатьох істориків, письменників і археологів. Його загадкова зникнення в Амазонії і пошуки "Загубленого міста З" викликали значний інтерес у громадськості і наукових колах.

Персі Фосетт взаємодіяв з різними корінними племенами та іншими місцевими жителями під час своїх експедицій в Амазонії. Важливо відзначити, що взаємодія з корінними племенами та місцевими жителями Амазонії була складною і вимагала підтримки та взаєморозуміння. Деякі з цих племен жили в дуже віддалених і недоступних регіонах, і Фосетт і його експедиції вносили зусилля для встановлення контакту, обміну інформацією та співпраці. У своїх записках і дослідженнях Фосетт докладно документував свої спостереження щодо цих племен та їх культур.

Життя та діяльність Персі Фосетта відображають історичний період, коли були встановлені перші контакти з багатьма корінними

племенами Амазонії та іншими невідомими регіонами. Вивчення його експедицій допомагає краще розуміти діяльність ранніх дослідників та їхні взаємодії з місцевими народами.

Фосетт також був зацікавлений археологією та антропологією. Вивчення його експедицій може мати важливе значення для розуміння археологічних і антропологічних аспектів регіону Амазонії.

За допомогою сучасних технологій, таких як супутникова зйомка та геологічні дослідження можливе подальше дослідження областей, які були відвідані Фосеттом. Це може призвести до нових відкриттів та розширити наше розуміння Амазонії та історії її дослідження.

Персі Фосетт залишив слід у культурній спадщині, і його історія стала предметом літературних та кінематографічних робіт. Ця тема надає можливість досліджувати, як історія стає частиною популярної культури і впливає на наше сприйняття дослідників і їх пригод у віддалених регіонах.

Усі ці аспекти роблять тему дослідження про діяльність Персі Фосетта актуальною та цікавою і вони допомагають розширити наше розуміння історії, культури та природи Амазонії.

Об'єктом наукової роботи є діяльність Персі Фосетта та дослідження ним археології та антропології Південної Америки.

Предметом дослідження виступає діяльність Фосетта та її наслідки, які він залишив на регіоні Південної Америки та на науку. Конкретні аспекти цього предмету дослідження включають: експедиції, взаємодія з корінними народами, методи дослідження і наукові підходи, вплив на розвиток науки та сучасні дослідження, культурний спадок і популярність.

Мета наукового дослідження полягає в розкритті історії та спадку Фосетта, розуміння його мотивацій, цілей та впливу на регіон Південної Америки, залучення уваги до проблем Південної Америки, сприянні

розширення знань про історію, культуру та природу Південної Америки та вплив дослідницької діяльності на цей регіон.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, усвідомлення проблематики та хронологічного викладу наукового матеріалу. Для розв'язання конкретно-історичних завдань застосовувалися такі спеціально-історичні методи: історико-генетичний, історико-системний, порівняльно-історичний, а також теоретичні загально-наукові методи: аналізу, пошуку, критичного підходу, систематизації, узагальнення.

Завдання дослідження:

1. Вивчити життя та діяльність Персі Фосетта:

Розглянути біографію Персі Фосетта, його дитинство, освіту, військову кар'єру та мотивацію для проведення дослідницьких експедицій. Особливу увагу приділити його науковим інтересам та впливу на його подальшу діяльність.

2. Дослідити експедиції в Амазонії:

Проаналізувати конкретні експедиції Персі Фосетта в Амазонії. Оцінити їхні цілі, маршрути, знахідки, а також взаємодію з місцевими народами, зокрема з племенами, з якими він зустрічався, та їхню роль у формуванні результатів експедицій.

3. Визначити вплив Фосетта на наукові дослідження:

Розглянути, який вплив мав Персі Фосетт на розвиток археології, антропології та географії, особливо у контексті дослідження Південної Америки. Підкреслити його внесок у наукові уявлення про досліджуваний регіон.

4. Аналізувати взаємодію з корінними народами:

Вивчити взаємодію Персі Фосетта з корінними народами Амазонії. Оцінити, як ці взаємодії впливали на культурний обмін, збереження традицій та взаєморозуміння між різними культурами.

5. Визначити методи дослідження:

Розглянути методологію та наукові підходи, які використовував Персі Фосетт під час своїх експедицій. Аналізувати, яким чином ці методи сприяли розвиткові сучасних досліджень і як вони можуть бути застосовані в сучасній науці.

6. Проаналізувати авторську розробку план-конспекту зі всесвітньої історії для 9 класу:

Проаналізувати авторську розробку плану-конспекту уроку зі всесвітньої історії для 9 класу, що використовує різноманітні методи навчання, зокрема інтерактивні завдання та критичне мислення для кращого розуміння теми.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1867-1925 рр., так як вивчення історії життя та діяльності Фосетта, починається з його народження, яке відбулося у 1867 році і до тих пір, коли він пропав безвісти.

В ці межі входять експедиції Персі Фосетта, які відбулися в перші десятиліття 20 століття, включаючи їхні цілі, маршрути та результати, а також аналіз впливу діяльності Фосетта на сучасні наукові дослідження та дослідження регіону Південної Америки, яке триває до сьогодні.

Географічні межі: дослідження обмежуються територією Південної Америки, включаючи регіон Амазонії та прилеглі території. Головною географічною межею є весь континент Південної Америки, включаючи країни, такі як Бразилія, Перу, Колумбія, Еквадор та інші, де Персі Фосетта проводив свої дослідження.

Апробація на тему:

1. 21st Century Skills in Research by Percy Fawcett.

2. Кровопролиття та трагедія: аналіз Варфоломіївської ночі у контексті історії.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, додатків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І

1.1. Життя і кар'єра Персі Фосетта: Дослідження біографії, освіти, військової служби та інших аспектів особистого та професійного життя Фосетта.

Персі Фосетт був англійським авіатором і офіцером, який також славився своєю діяльністю як дослідник та археолог. Його найвідомішою експедицією була подорож в Амазонський дощовий ліс в пошуках стародавнього міста, відомого як "Загублена долина З". Ця експедиція відбулася в 1920 році та завершилася зникненням Фосетта та його компаньйона Генрі Фавро. Їхні сліди були втрачені, і їхній долі надалі немає визначеного відомства.

Однак діяльність Персі Фосетта перед зникненням була досить важливою для археології, антропології та географії. Він зробив значні відкриття, пов'язані з корінними народами Південної Америки та археологічними розкопками, що свідчили про існування стародавніх цивілізацій[16,с.13].

Життя та діяльність Персі Фосетта залишилися предметом багатьох досліджень і загадок. Ім'я Фосетта стало символом пригод та загадок Амазонії та вплинуло на багатьох сучасних дослідників, які досліджують цей регіон та корінні культури Південної Америки.

Рис.1.1. Персі Фосетт, 1911 р.

Рід діяльності Персі Фосетта був дуже різноманітним і включав:

1. Авіацію:

Персі Фосетт був відомий як авіатор і офіцер Великої Британії. Він приймав участь у багатьох авіаційних експедиціях та місіях, включаючи службу в Першій світовій війні.

2. Дослідження Амазонії:

Однак найвідоміша частина його діяльності пов'язана з дослідженнями Амазонського дощового лісу та корінними племенами Південної Америки. Фосетт вирушив в Амазонію з метою знайти стародавнє місто, відоме як "Загублена долина З", та провести археологічні дослідження цього регіону.

3. Антропологию та географію:

В ході своїх експедицій, Фосетт також проводив дослідження етнічних груп та корінних племен, збираючи інформацію про їхню культуру, мову, релігійні вірування та звичаї. Він вніс важливий внесок у розвиток антропології та географії регіону.

4. Сприяння науковому дослідженню:

Діяльність Фосетта сприяла зростанню інтересу до Південної Америки серед науковців, а також залучала увагу до потреби охорони природного середовища Амазонії та збереження корінних культур.

Разом із своїм зникненням, діяльність Персі Фосетта завершилася, але вона залишила важливий слід в історії наукових досліджень Південної Америки та загадковий образ дослідника-авантюриста.

Персі Фосетт був членом Лондонського королівського антропологічного інституту (The Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland). Ця організація спеціалізується на дослідженнях в галузі антропології, етнографії та вивченні культурних аспектів різних народів та корінних народів світу. Фосетт був активним дослідником та антропологом, і його членство в цьому інституті свідчить про його

зацікавленість науковими дослідженнями та дослідженням корінних культур Південної Америки[16,с.20].

Антропологія - це наукова дисципліна, яка вивчає людину у всій її різноманітності та комплексності. Ця дисципліна досліджує людську природу, культуру, суспільство, мову, археологію та інші аспекти, що стосуються людей. Антропологи вивчають різні аспекти життя та існування людей, а також взаємодію між людьми та їхнє оточення.

Основні галузі антропології включають:

1. Фізичну антропологію:

Вивчення фізичних аспектів людини, таких як генетика, анатомія, еволюція та біологічний розвиток.

2. Культурну антропологію:

Дослідження культур та суспільств різних груп та народів, а також культурних взаємодій та змін.

3. Лінгвістичну антропологію:

Аналіз мов та комунікації серед різних культур та спільнот.

4. Археологію:

Вивчення матеріальних слідів минулих цивілізацій та стародавніх культур.

Антропологи використовують різні методи дослідження, включаючи археологічні розкопки, спостереження, інтерв'ю, аналіз генетичних даних, лінгвістичний аналіз та багато інших, для того щоб краще розуміти людську природу, культуру та суспільство. Антропологія допомагає нам розкривати та аналізувати різноманітні аспекти людського життя та створювати більше глибоке та повне уявлення про те, хто ми є і як ми функціонуємо в нашому світі.

Персі Гаррісон Фосетт народився 18 серпня 1867 року в Торкі, Англія. Його родина мала наукові та географічні зв'язки: батько, Едвард Боу Фосетт, був членом Королівського географічного товариства, що

значно вплинуло на ранні роки майбутнього дослідника. Важливим елементом формування світогляду молодого Персі стала його родина, яка надавала значну увагу освіті та науковому розвитку. Дитинство Фосетта минало в атмосфері постійних розмов про географічні відкриття, наукові дослідження та подорожі. Ці розмови і родинне середовище створили у Фосетта постійне прагнення до пізнання невідомого, що пізніше стало основною рушійною силою його кар'єри.

У молоді роки Фосетт навчався у Вестмінстерській школі, а згодом вступив до Королівської військової академії в Вулвічі. Освіта, яку він здобув у цих закладах, сприяла розвитку його дисципліни, стратегії та навичок, які згодом стали основою його успіхів як дослідника. Після завершення навчання Фосетт вступив до британської армії, де служив у Королівській артилерії. Служба привела його до Південної Азії, де він зустрівся з різними культурами та умовами, що розвивали його навички виживання в екстремальних ситуаціях[17,с.34].

На подальшу діяльність Фосетта вплинула діяльність Генрі Райдера Хаггарда (1856–1925), він був англійським письменником, відомим своїми пригодницькими романами, такими як «Копальні царя Соломона» і «Вона», які досліджували таємничі місця, загублені цивілізації та екзотичні пригоди. Ці романи стали одними з перших в жанрі «загублених світів» і значно вплинули на популярну культуру епохи.

Персі Фосетт був натхненний саме такими ідеями про загадкові й недосліджені місця. Зокрема, його пошуки загубленого міста «Z» перегукуються з сюжетами Хаггарда про пошуки стародавніх загублених цивілізацій. Хоча вони не були особисто знайомі, ідеї Хаггарда могли впливати на мотивацію Фосетта у його пошуках, стимулюючи бажання довести існування великих таємниць у Південній Америці.

У 1901 році Фосетт почав свою співпрацю з Британським королівським географічним товариством, яке відіграло ключову роль у

його подальшій кар'єрі дослідника. Завдяки цьому він здобув важливі знання з картографії та геодезії, що стали основою його успішних експедицій. Першу свою експедицію Фосетт здійснив до Південної Америки в 1906 році, де його завданням було провести картографування кордону між Болівією та Бразилією. Ця місія була важливою не лише з наукової точки зору, а й з політичної, оскільки територія була об'єктом міжнародних суперечок.

Протягом наступних років Фосетт здійснив низку експедицій до важкодоступних регіонів Південної Америки. Його метою було не лише скласти карти, але й дослідити культуру та життя місцевих племен. Він мав багато контактів з індіанськими племенами, серед яких були індіанці максубі, які пізніше відіграли важливу роль у його подальших експедиціях. Відомо, що Фосетт виявляв велику повагу до місцевих культур, що відрізняло його від інших дослідників того часу, які часто ставилися до індіанців з зневагою. Цей підхід допоміг йому завоювати довіру та підтримку місцевого населення, що було життєво важливим для його успіху в регіоні[17,с.37].

Південна Америка є надзвичайно цікавим і багатим на різноманітні природні, культурні та історичні ресурси регіоном. Цей континент вирізняється складною географією, багатим біорізноманіттям, унікальними культурними традиціями та історією корінних народів[1,с.23].

З географічної точки зору, Південна Америка включає значні фізичні регіони, такі як Анди, Амазонська низовина, Патагонія та плато Гвіана. Амазонський дощовий ліс, один із найважливіших природних резервуарів біорізноманіття у світі, займає більшу частину континенту і містить понад третину всіх видів рослин і тварин на Землі. Річка Амазонка є найдовшою річкою в Південній Америці, яка має значний вплив на екосистему та кліматичні умови регіону[2,с.35].

Історія Південної Америки багата на цивілізації корінних народів, які створили високорозвинені суспільства задовго до прибуття європейців. Інки, наприклад, створили одну з наймогутніших імперій на континенті, залишивши по собі вражаючі архітектурні пам'ятки, зокрема знамените місто Мачу-Пікчу. Крім інків, на території Південної Америки також проживали численні інші племена і цивілізації, такі як чибча, мая, гуарані та інші, кожна з яких зробила свій внесок у культурний спадок регіону.

Колонізація континенту є важливою частиною його історії, яка значно вплинула на розвиток культурних та соціальних структур. Іспанські та португальські колонізатори прибули на континент у XVI столітті, завоювали корінні цивілізації та встановили європейські порядки. Цей період залишив глибокий слід у культурній та мовній спадщині Південної Америки, зокрема у поширенні іспанської та португальської мов.

Рис.1.1. Карта Південної Америки

Мовний ландшафт Південної Америки, зокрема регіону Амазонії, є надзвичайно різноманітним і відображає багатогранність культур та етнічних спільнот, що проживають у цьому регіоні. Мовні групи Південної Америки утворювалися тисячоліттями, відображаючи як культурну еволюцію, так і впливи міграцій, екологічних умов та соціальних контактів. Серед основних мовних сімей цього регіону можна виокремити такі: тупі, арауканська, карибська, аравакська та пано-такана.

Тупійська мовна сім'я. Ця мовна група є однією з найпоширеніших у Південній Америці, охоплюючи значну частину басейну Амазонки. Мови цієї групи широко поширені серед різних племен, таких як гуарані, тупінамі та кайва. Мовна група тупі виникла приблизно в середині першого тисячоліття до нашої ери в умовах переселення племен на території сучасних Бразилії та Парагваю. Гуарані, одне з найбільших племен, користувалося мовою тупі в спілкуванні та релігійних ритуалах. Вона відіграла важливу роль у комунікації між різними племенами та в розвитку торгівлі в Амазонії.

Аравакська мовна сім'я. Це одна з найбільш ранніх і поширених мовних груп Південної Америки, що походить від однієї з найдавніших відомих культур, яка виникла близько 3000 років тому. Аравакські мови поширені на значних територіях від Карибського басейну до південних регіонів басейну Амазонки. Племена, які користувалися мовами цієї групи, включають такі, як тайно, баніва та мапіде. Аравакська мовна сім'я відзначалася високим ступенем структурованості, що дозволяло створювати складні форми комунікації та передавати культурні традиції через усні наративи[4,с.67].

Карибська мовна сім'я. Ця група мов охоплює значну частину регіону Амазонії, зокрема племена, такі як макуші, карибі та яномамі. Мови карибської сім'ї виникли приблизно 2000 років тому і поширилися на західні та центральні частини Південної Америки. Вони характеризувалися складною системою родинних термінів і часто

використовувалися для військових комунікацій, що пов'язано з активними конфліктами між різними племенами. Племена яномамі особливо відзначалися своєю культурною автономією та унікальною мовною системою, яка мала різні діалекти для відмінних груп усередині самого племені[4,с.67].

Арауканська мовна сім'я. Представлена переважно в Чилі та Аргентині, ця мовна сім'я об'єднує мапуче та інші пов'язані племена. Вона виникла в Південній Америці приблизно 1500 років тому і відзначалася стійкістю до асиміляційних процесів, що відбувалися внаслідок колоніального тиску. Мова мапуче є живою до сьогодні, зберігаючи багато первісних форм і традицій, які свідчать про її тісний зв'язок із навколишнім природним середовищем.

Арауканська мовна сім'я є унікальною в контексті корінних народів Південної Америки, адже її представники мають багату культурну спадщину і тривалий період боротьби за збереження своєї ідентичності. Основною мовою цієї сім'ї є мапудунгун (або мапуче), яка належить до корінного населення Південного Чилі та частково Аргентини. Слово "мапуче" перекладається як "люди землі" (мапу — земля, че — люди), що символізує глибокий зв'язок цих народів із природою. Мова мапудунгун поширена на території регіонів Арауканія, Біобіо, Лос-Ріос у Чилі та на півдні Аргентини, зокрема в провінціях Неукен, Ріо-Негро та Чубут. Ця територія традиційно вважається батьківщиною мапуче, хоча вони не мали держави в традиційному розумінні, їхня культура була тісно пов'язана з природним середовищем і зосереджувалася в сільських регіонах[4,с.68].

Лінгвістичні особливості:

○ **Граматика:** Мапудунгун має аглютинативний характер, що дозволяє створювати складні слова шляхом додавання суфіксів до основ. Це робить мову надзвичайно гнучкою для вираження значень.

- **Фонетика:** Мова має унікальний набір звуків, зокрема придихові приголосні, які є рідкісними в інших південноамериканських мовах.
- **Лексика:** Значна частина лексики пов'язана з природними явищами, родовими структурами та традиційним способом життя.

Мапудунгун є не лише засобом комунікації, а й важливим носієм культурної спадщини. У мові зафіксовані міфи, легенди, знання про навколишній світ, космологія та традиційна медицина мапуче.

У колоніальний період мапуче активно протистояли іспанському завоюванню. Їхню територію називали "Арауканією", а їхні війни за незалежність увійшли в історію під назвою Арауканських воєн. Незважаючи на зусилля колонізаторів, мапуче зуміли зберегти свої мову та культурні традиції.

Наразі мапудунгун перебуває під загрозою зникнення через процеси глобалізації та асиміляції. У Чилі та Аргентині докладають зусиль до збереження цієї мови, впроваджуючи її в освітні програми. Наприклад, у школах із великою кількістю учнів мапуче викладаються основи мови та культури.

Арауканська мовна сім'я демонструє певний вплив на іспанську мову Чилі та Аргентини, особливо в регіональній лексиці. Такі слова, як "гуанчо" або "малон" (напад), мають коріння в мапудунгуні.

Знання про арауканську мовну сім'ю важливі для розуміння процесів культурного та мовного різноманіття Південної Америки. Її збереження є критично важливим для підтримки культурної ідентичності мапуче та розвитку їхніх сучасних спільнот. У контексті шкільної освіти ця тема може бути інтегрована у вивчення антропології, мовознавства або глобальної історії.

Дослідження таких тем, як арауканська мовна сім'я, дозволяє учням заглибитися в культуру корінних народів, зрозуміти їхню боротьбу за самозбереження та оцінити роль мови як носія історичної пам'яті.

Пано-такана мовна сім'я. Пано-такана охоплює декілька мов, які використовуються в західній частині Амазонії, зокрема племенами пано, катукина та такана. Ця мовна група виникла у високогірних регіонах і поширилася на тропічні лісові області. Її основною характеристикою є розвинена лексика, пов'язана з флорою та фауною, що відображає багатий екологічний досвід її носіїв. Взаємодія з навколишнім середовищем відіграла важливу роль у розвитку специфічних термінів та мовних формул, що використовувалися для опису різноманітних біологічних видів.

Мовні сім'ї Південної Америки відображають складність етнокультурної ситуації регіону та віддзеркалюють багатовікову адаптацію населення до екологічних умов, соціальної структури та міжплемінних зв'язків. Вони є цінним джерелом інформації для антропологічних досліджень, зокрема, вивчення етнічної історії та культурної спадщини корінних народів Амазонії[4,с.70].

Рис.1.1. Художнє зображення населення материка до колонізації

У сучасний період Південна Америка зіткнулася з низкою економічних та соціальних викликів, пов'язаних із нерівністю, екологічними проблемами та економічною залежністю від експорту природних ресурсів. Проте регіон також демонструє значні досягнення у

сферах науки, мистецтва та політики. Наприклад, Бразилія є одним із провідних світових виробників біопалива, а Аргентина має вагомі досягнення у космічній галузі.

Загалом, Південна Америка є регіоном із багатою історією, унікальною культурною спадщиною та значним економічним і політичним потенціалом. Вивчення цього регіону дозволяє краще зрозуміти, як взаємодія природи, культури та історії впливають на розвиток суспільства.

Однак найбільшою амбіцією Фосетта було знайти загублене місто, яке він називав «Z». Вважаючи, що десь в амазонських джунглях може існувати древня цивілізація, яка залишила після себе величні міста, Фосетт присвятив багато років свого життя цій меті. Його теорія базувалася на численних легендах, а також на свідченнях, які він збирав під час своїх експедицій. Він вважав, що місто «Z» може бути ключем до розкриття історії загублених цивілізацій Південної Америки.

У 1925 році Персі Фосетт вирушив у свою останню експедицію, метою якої було саме це легендарне місто. Разом з ним у подорож вирушили його син Джек та друг сім'ї Релі Рімел. Експедиція була ретельно підготовлена, проте після кількох місяців подорожі Фосетт та його супутники зникли безвісти. Багато хто вважав, що вони загинули, хоча причини їх зникнення досі залишаються загадкою. Протягом багатьох років численні дослідники намагалися знайти сліди Фосетта, але всі пошуки виявилися марними. Його доля, як і місце знаходження міфічного міста «Z», залишаються одними з найбільших загадок у світі географічних досліджень [16, с.37].

Рис.1.1. Остання експедиція Персі Фосетта

Спадщина Персі Фосетта полягає не тільки в його експедиціях, а й у його ставленні до досліджень. Він показав приклад безстрашності, незламної волі та відданості своїй меті. Його повага до місцевих культур та намагання розкрити невідомі сторінки історії зробили його одним із найвидатніших дослідників свого часу.

1.2. Експедиції Персі Фосетта: Аналіз конкретних експедицій, їхніх цілей, маршрутів, знахідок та результатів.

Протягом всього свого життя Персі Фосетт був переконаний у наявності забутих, невідомих міст у південноамериканських джунглях. Зібрані ним дані, велика частина яких, на жаль, залишається невідомою, давали йому підстави вважати, що колись у цих місцях існувала розвинена цивілізація, яку Фосетт ототожнював із легендарною Атлантидою. Основним доказом наявності в незайманих регіонах Бразилії залишків доісторичних міст Атлантиди (або її колоній) для нього слугувала Рукопись 512 — документ XVIII століття, що описував

відкриття португальськими шукачами скарбів, відомими як бандейранти, у 1753 році руїн невідомого мертвого міста в глибині провінції Баїя.

Фосетт визначав головну мету своїх пошуків як «Z» — таємниче, ймовірно, населене місто в штаті Мату-Гросу, яке, можливо, відповідало місту, описаному бандейрантами 1753 року. Джерело інформації про «Z» залишалося невідомим; езотеричні традиції, що існували з часів Фосетта до сьогодні, пов'язують цей міфічний город із теорією про Полу Землю.

Фосетт вважав матеріальним свідченням існування невідомої доісторичної цивілізації в Бразилії статуетку з чорного базальту висотою 25 см, яку йому подарував його друг, сер Генрі Райдер Хаггард. Цю статуетку він отримав під час свого перебування в Південній Америці. За словами Фосетта, фахівці з Британського музею не змогли пояснити її походження, і тому він звернувся за допомогою до психометриста, який під час контакту з артефактом описав «великий, неправильної форми континент, що простягався від північного узбережжя Африки до Південної Америки», на який згодом обрушилася природна катастрофа. Цей материк був названий Атладта.

У 1921 році Фосетт вирушив у експедицію в глибину бразильського штату Баїя, керуючись як Рукописом 512, так і інформацією іншого британського мандрівника і дослідника — підполковника О'Саллівана Бера, який нібито відвідав древнє загублене місто, розташоване в кількох днях їзди від Салвадора. За словами Фосетта, в рамках цієї експедиції він зміг зібрати нові свідчення існування залишків стародавніх міст, відвідавши район річки Гонгожі[17,с.56].

Рис.1.2. Перша сторінка «Рукопису 512»

Експедиції Персі Фосетта в Південній Америці були одними з найзагадковіших і найризикованіших наукових підприємств початку ХХ століття. Його дослідницька діяльність охоплювала велику частину басейну Амазонки, а також важкодоступні ділянки Болівії та Бразилії, де він здійснив кілька значних експедицій. Кожна з них мала конкретні цілі, які варіювалися від картографування нових земель до пошуків міфічного загубленого міста. Фосетт відомий своїми сміливими експедиціями та важливими знахідками, однак його дослідницька кар'єра також увінчалася загадковими обставинами його зникнення.

Справжні координати Персі Фосетта, коли він вирушив у свою останню експедицію в 1925 році в пошуках легендарного «Загубленого міста Z», знали лише кілька людей. Зокрема, вони були відомі його дружині Ніні Фосетт, а також невеликій групі найближчих друзів і колег. Відомо, що Фосетт зберігав свої плани в таємниці, аби запобігти можливим конкурентним експедиціям і захистити племена Амазонії від надмірного втручання ззовні.

Під час експедиції він перебував у контакті з Королівським географічним товариством і Лондонським королівським антропологічним інститутом, однак детальні координати його маршрутів залишалися невідомими для широкого загалу. Через це пошуки Фосетта та його команди після їхнього зникнення були складними і тривали роками, а багато дослідників так і не змогли відновити точний маршрут, який він обрав.

Королівське географічне товариство (Royal Geographical Society, RGS) — це провідна наукова установа, заснована в Лондоні у 1830 році з метою сприяння дослідженням земної кулі та розширення географічних знань.

Рис.1.2. Зображення історичної емблеми Королівського географічного товариства

Спочатку товариство було створене для підтримки наукових експедицій і картографування невідомих територій, що особливо актуально в період колоніальної експансії Великої Британії. Серед членів RGS були видатні дослідники та мандрівники, такі як Девід Лівінгстон, Роберт Скотт і, звісно, Персі Фосетт. RGS надавала фінансову та організаційну підтримку дослідженням, забезпечуючи доступ до картографічних матеріалів, логістичних ресурсів і фахових консультацій. Товариство відіграло значну роль у розробці наукових стандартів географічних досліджень та стимулювало вивчення різних куточків світу, зокрема Африки, Азії та Південної Америки.

Лондонський королівський антропологічний інститут (Royal Anthropological Institute, RAI) був заснований у 1871 році і є найстарішою антропологічною установою у світі. Його основна мета полягає у вивченні людства з точки зору фізичної антропології, етнографії, археології та соціокультурної антропології. Інститут об'єднує вчених, дослідників і практиків з різних країн для обговорення теоретичних і практичних питань, що стосуються антропології. RAI також є видавцем низки наукових журналів, включаючи «Journal of the Royal Anthropological Institute», що містять статті, присвячені дослідженням культурних традицій, соціальних структур, етнічних груп і антропологічних аспектів поведінки. Фосетт співпрацював з RAI у процесі вивчення культури та побуту корінних народів Південної Америки, використовуючи їхні методологічні підходи та практичні рекомендації для ефективної взаємодії з аборигенними племенами [7, с.89].

Обидві організації відіграли важливу роль у плануванні й здійсненні експедицій Персі Фосетта, забезпечуючи наукову підготовку, фінансування та підтримку, що допомагало йому вирушати в небезпечні подорожі до важкодоступних регіонів Південної Америки.

Перша велика експедиція Персі Фосетта до Південної Америки відбулася у 1906 році під егідою Королівського географічного товариства. Його завданням було картографування маловідомого кордону між Болівією та Бразилією, що було важливим для врегулювання суперечок між цими двома державами. Це завдання Фосетт виконав з великою точністю, попри важкі умови. Його маршрут пролягав через болота, густі ліси та високі гори, що вимагало величезної фізичної витривалості та навичок орієнтування. Знахідки цієї експедиції включали докладні карти регіону, а також важливі відомості про географічні та екологічні умови місцевості. Фосетт був вражений незайманою природою регіону та побачив великий потенціал для подальших досліджень.

Протягом наступних років Фосетт здійснив кілька експедицій до басейну Амазонки. Ці експедиції були спрямовані не тільки на географічні відкриття, а й на дослідження місцевих племен. Фосетт приділяв особливу увагу встановленню контактів з індіанцями, яких вважав ключовими свідками для його теорій про загублені цивілізації. У своїх нотатках він описував контакти з різними племенами, включаючи індіанців максубі, з якими у нього склалися дружні відносини. Він також виявив велику повагу до культурних звичаїв цих народів і намагався підтримувати мирні відносини, що відрізняло його підхід від інших дослідників того часу.

Однією з найвідоміших експедицій Фосетта була його поїздка у 1920 році, під час якої він розпочав пошуки легендарного загубленого міста, яке він називав «Z». Це місто, на його думку, могло знаходитися десь в густих джунглях Амазонки, і мало бути залишками древньої цивілізації. Теорія Фосетта базувалася на місцевих легендах, археологічних свідченнях та власних припущеннях, зроблених під час попередніх експедицій. Він вважав, що десь у непрохідних лісах Амазонки може існувати велике місто, яке ще не було відкрите західними вченими.

Експедиція 1920 року була складною і небезпечною. Її маршрут пролягав через важкодоступні ділянки джунглів, річок та боліт. Учасники експедиції стикалися з постійними труднощами: від важких кліматичних умов до небезпек з боку диких тварин та комах. Незважаючи на всі труднощі, Фосетт зібрав важливі свідчення про наявність стародавніх руїн у цьому регіоні. Однак пошуки міста «Z» не дали конкретних результатів, і він вирішив продовжити свою місію у наступній експедиції.

У 1925 році Фосетт вирушив у свою останню, найвідомішу експедицію. Цього разу він мав намір остаточно знайти місто «Z». Разом з ним у подорож вирушили його син Джек Фосетт та друг родини Релі Рімел. Вони вирушили в глиб Амазонки, обравши маршрут через

невідомі території на сході Болівії. Фосетт вірив, що цей маршрут приведе їх до міфічного міста. Проте після кількох місяців подорожі команда Фосетта зникла безвісти. Востаннє його бачили на початку червня 1925 року, після чого зв'язок з експедицією було втрачено.

Зникнення Фосетта стало справжньою загадкою. Протягом наступних десятиліть численні експедиції вирушали на пошуки зниклого дослідника, але жодна з них не змогла знайти переконливих доказів його долі. Є кілька теорій про те, що могло статися з Фосеттом та його командою. Деякі вважають, що він загинув від рук місцевих племен, інші припускають, що він став жертвою хвороби або нещасного випадку. Однак до сьогодні жодна з цих теорій не була підтверджена.

Результати експедицій Фосетта були змішаними. З одного боку, він здійснив важливі географічні відкриття, створив детальні карти маловідомих регіонів Південної Америки та встановив контакти з місцевими племенами. З іншого боку, його найбільша мета – знайти місто «Z» – залишилася нездійсненою, що породило численні міфи та легенди. Незважаючи на це, його спадщина як дослідника залишила глибокий слід в історії географічних досліджень.

Персі Фосетт здійснив кілька експедицій до Південної Америки, зокрема в Амазонію, проте, на відміну від багатьох інших дослідників, його головні відкриття стосувалися не так матеріальних артефактів, як антропологічних та географічних спостережень. Хоча він не зробив значних археологічних відкриттів у традиційному сенсі, його діяльність залишила помітний слід у дослідженні Південної Америки. До важливих аспектів його роботи відносяться:

1. Карти незвіданих територій Амазонії

Фосетт займався детальним картографуванням величезних ділянок джунглів Амазонії. Хоча сам він не знайшов стародавніх міст, його картографічні праці залишилися цінним джерелом для подальших досліджень. Особливо його детальна карта регіону Болівії допомогла

майбутнім дослідникам розширити свої знання про річкові системи і важкодоступні райони джунглів. Ці карти використовувалися для подальших наукових експедицій та картографування Амазонії.

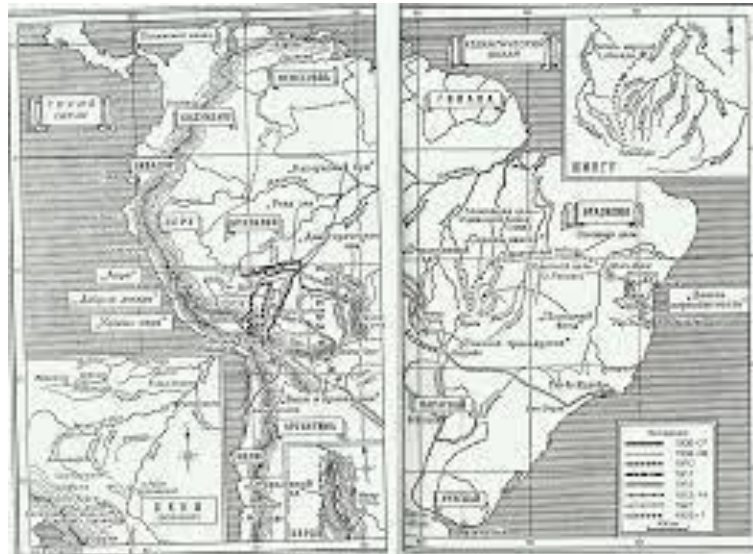

Рис.1.2. Карта створена Фосеттом на основі експедицій

2. Загублене місто «Z»

Найвідоміший проєкт Фосетта полягав у пошуках загубленого міста, яке він називав «Z», і яке, за його твердженнями, могло знаходитися глибоко в Амазонських джунглях. Хоча сам Фосетт не знайшов міста «Z», його пошуки надихнули на наступні експедиції в регіон. Зокрема, його роботи стимулювали інтерес до пошуку стародавніх цивілізацій, а сучасні технології, такі як LiDAR, підтвердили наявність залишків великих стародавніх поселень в Амазонії, що співзвучні з ідеями Фосетта[1].

3. Знахідки в культурі та побуті корінних народів

Під час своїх експедицій Фосетт активно взаємодіяв з різними корінними племенами, включаючи Каллапало, Мато Гроссо та інші. Він намагався документувати їхні традиції, мову, спосіб життя і вірування, що було важливою частиною його досліджень. Ці спостереження стали важливими для майбутніх антропологічних робіт у регіоні, хоча його підхід не завжди був систематичним з наукової точки зору.

4. Спостереження за флорою і фауною

Фосетт також займався спостереженням за унікальною флорою і фауною Амазонських джунглів. У своїх щоденниках він описував незвичайні тварини, яких він бачив під час своїх експедицій, хоча не всі з цих тварин були науково підтвердженими або класифікованими. Його описи часто містять згадки про загадкових тварин, таких як гігантські змії і великі котячі хижаки, що додавало містичної привабливості його розповідям.

Рис.1.1. Персі Фосетт

Персі Фосетт проводив свої дослідження переважно в регіоні Амазонії, який охоплює частини Бразилії, Болівії та Перу. У цих регіонах знаходяться кілька важливих архітектурних та археологічних пам'яток:

1. Мачу-Пікчу (Перу)

Хоча Персі Фосетт не досліджував Мачу-Пікчу особисто, це місце розташоване в Південній Америці і стало символом великих архітектурних досягнень інків. Мачу-Пікчу — це добре збережене стародавнє місто, яке було важливим релігійним і культурним центром

інків. Воно приваблювало багатьох дослідників, які прагнули краще зрозуміти цивілізацію інків.

Мачу-Пікчу, розташоване в Перу, є одним із найвизначніших архітектурних досягнень цивілізації інків. Цей добре збережений археологічний комплекс був збудований у XV столітті, під час правління інкського імператора Пачакутека. Мачу-Пікчу слугував важливим релігійним, адміністративним і культурним центром. Архітектура комплексу демонструє майстерність інків у створенні терас, кам'яних будівель і водовідвідних систем, що забезпечували надійний захист від ерозії та зсувів. У 1911 році Мачу-Пікчу був відкритий для світу американським дослідником Гірамом Бінгемом, після чого він став важливим символом культури інків і об'єктом досліджень для багатьох археологів[7,с.76].

2. Саксайуаман (Перу)

Саксайуаман — це укріплений комплекс неподалік міста Куско, який також був частиною цивілізації інків. Він є вражаючим прикладом мегалітичної архітектури з гігантськими кам'яними блоками, укладеними настільки щільно, що між ними не можна вставити навіть ножа. Це місце свідчить про видатні інженерні навички інків.

Саксайуаман — це укріплений комплекс, розташований неподалік міста Куско, що був столицею імперії інків. Його будівництво розпочалося приблизно в XV столітті, і він вважається одним із найвизначніших прикладів мегалітичної архітектури. Величезні кам'яні блоки, з яких складено стіни Саксайуамана, є результатом вражаючих інженерних навичок інків. Ці блоки, вагою до 200 тонн кожен, були вирізані та з'єднані без застосування розчину, що свідчить про високий рівень технічних знань цієї цивілізації. Саксайуаман виконував роль оборонного укріплення та релігійного центру, де проводилися важливі церемонії.

3. Піраміди Моцце (Болівія)

У Болівії знаходяться залишки стародавніх споруд, зокрема пірамід Моцце. Вони є архітектурними пам'ятками цивілізацій, які населяли регіон до прибуття європейців. Ці піраміди служили як ритуальні та поховальні центри і надають уявлення про складну релігійну та культурну систему місцевих народів.

Піраміди Моцце, розташовані на території сучасної Болівії, є археологічними пам'ятками культури Моцце, що існувала приблизно з 100 до 800 року нашої ери. Ці піраміди мали ритуальне та поховальне призначення і використовувалися для релігійних обрядів, що включали жертвоприношення. Культура Моцце відзначалася розвиненими архітектурними та гончарними технологіями, а також складною соціальною структурою. Піраміди свідчать про високий рівень організації суспільства та розвинені релігійні уявлення.

4. Пукара (Болівія)

Це археологічний комплекс, який розташований у високогір'ях Анд і є однією з найважливіших стародавніх пам'яток Болівії. Він належав до культури Тіуанако і включає храмові комплекси, ритуальні площі та житлові зони. Цей комплекс дає уявлення про давні цивілізації регіону.

Пукара — це важливий археологічний комплекс, розташований у високогір'ях Анд на території сучасної Болівії, який належав до культури Тіуанако. Пукара існувала в період з 500 до 1100 року нашої ери і слугувала важливим ритуальним та адміністративним центром. На території комплексу були виявлені храмові споруди, ритуальні площі та житлові зони, що свідчить про розвинену соціальну структуру і складну систему вірувань. Архітектура Пукари відображає високий рівень будівельної майстерності і використання каменю як основного будівельного матеріалу.

5. Тіуанако (Болівія)

Тіуанако — один з найважливіших археологічних комплексів Південної Америки, розташований біля озера Тітікака. Він був столицею

однойменної культури, яка передувала інкам. Місто Тіуанако славиться своїми величезними монументами, такими як «Ворота Сонця» і храм Каласасайя, і свідчить про високу рівень розвитку астрономічних знань і архітектурних навичок місцевих мешканців.

Тіуанако, розташоване неподалік озера Тітікака в Болівії, є одним із найважливіших археологічних пам'яток Південної Америки. Це місто було столицею культури Тіуанако, яка досягла свого розквіту між 300 та 1000 роками нашої ери. Комплекс Тіуанако складається з численних монументальних споруд, зокрема «Воріт Сонця» і храму Каласасайя, що свідчать про високий рівень розвитку астрономічних знань. «Ворота Сонця» — це монолітна споруда, на якій зображені складні барельєфи, що, ймовірно, пов'язані з астрономічними та релігійними обрядами. Тіуанако був важливим політичним і релігійним центром, який вплинув на розвиток наступних цивілізацій регіону, включаючи інків.

6. Куева-де-лас-Манос (Аргентина)

Ця печера відома своїми наскельними малюнками, що датуються періодом від 9 300 до 13 000 років тому. Малюнки зображують численні відбитки рук і сцени з полюванням, що дає уявлення про давні культури цього регіону. Хоча ця пам'ятка знаходиться поза межами регіону Амазонії, її культурне значення є важливим для розуміння древніх суспільств Південної Америки.

Куева-де-лас-Манос, або «Печера рук», розташована в Аргентині, є важливою археологічною пам'яткою, відомою своїми наскельними малюнками, що датуються періодом від 9 300 до 13 000 років тому. Малюнки зображують численні відбитки рук, сцени з полюванням і тварини, що дає уявлення про життя і побут давніх культур цього регіону. Відбитки рук, виконані за допомогою техніки трафарету, є свідченням ритуальних практик та художньої виразності давніх мешканців регіону. Куева-де-лас-Манос вважається важливим об'єктом для вивчення

культурних традицій і соціальної організації давніх суспільств Південної Америки[].

Наска: загадкові геогліфи та їхнє значення

Геогліфи Наска — це серія величезних малюнків, створених на землі в пустелі Наска, що знаходиться на південному узбережжі сучасного Перу. Вони є однією з найбільших загадок стародавнього світу і продовжують привертати увагу дослідників і туристів з усього світу. Їхній розмір, точність та неясне призначення створюють захопливий культурний та науковий феномен.

Історія геогліфів Наска

Геогліфи були створені культурою Наска, яка існувала приблизно з 200 р. до н.е. до 600 р. н.е. Її представники жили на посушливій прибережній рівнині на півдні Перу і розвинули складну систему іригації та мистецтва. Найвідоміші елементи їхньої культурної спадщини — це, без сумніву, лінії Наска, що складаються з сотень геометричних фігур, ліній, тварин і людських постатей, вирізьблених у землі.

Лінії були виявлені вперше з літаків у 1920-х роках, але дослідження та систематичне їх вивчення почалося в середині ХХ століття, коли дослідниця Марія Райхе зробила великий внесок у їхню популяризацію та розуміння. Вона присвятила своє життя вивченню ліній, припускаючи, що вони виконували роль астрономічного календаря або церемоніальних шляхів.

Види геогліфів

Геогліфи Наска мають різні форми та розміри, які можна розділити на кілька категорій:

1. **Геометричні фігури:** це прямі лінії, трикутники, спіралі, прямокутники та трапеції. Деякі лінії тягнуться на кілька кілометрів і утворюють широкі сітки, які перетинають пустельний ландшафт.

2. **Зображення тварин і людей:** серед малюнків можна побачити зображення колібрі, павука, мавпи, риби, кита, змії та ящірки. Є також антропоморфні фігури, які мають спрощені людські риси.

3. **Абстрактні символи:** до цієї групи належать фігури, які важко ідентифікувати або співвіднести з реальними об'єктами. Їх значення залишається неясним.

Технологія створення ліній Наска досить проста, проте вражає своїм масштабом. У пустелі під тонким шаром каменів темного кольору знаходиться світліший пісок. Давні жителі культури Наска видаляли верхній шар каменів, залишаючи світлий ґрунт, що створювало контрастні малюнки. Найбільші геогліфи сягають до 200 метрів у довжину і їх можна побачити лише з висоти пташиного польоту[8,с.90].

Цей процес вимагав великої координації та організації. Археологи припускають, що для створення таких великих малюнків використовувалися прості математичні інструменти, такі як мотузки й палиці, для збереження пропорцій.

Призначення геогліфів

Вчені запропонували різні теорії щодо функції геогліфів Наска. Серед основних гіпотез:

1. **Ритуальне значення:** багато дослідників вважають, що лінії могли використовуватися під час релігійних обрядів. Геогліфи могли виконувати функцію своєрідних ритуальних шляхів, якими жреці чи інші учасники ритуалів проходили під час церемоній, пов'язаних з поклонінням богам, особливо пов'язаним з водою.

2. **Астрономічне призначення:** ця гіпотеза була популярною завдяки роботі Марії Райхе, яка вважала, що геогліфи могли бути астрономічним календарем або використовувалися для спостереження за рухом небесних тіл. Деякі лінії дійсно вказують на важливі астрономічні події, наприклад, на зимове сонцестояння.

3. **Іригаційні шляхи:** деякі археологи припускають, що лінії Наска були створені для позначення підземних водних шляхів або джерел. В умовах посушливого клімату контроль за водними ресурсами мав життєво важливе значення для виживання.

4. **Космологічне чи символічне значення:** існує припущення, що геогліфи могли бути вираженням світогляду та космологічних уявлень народу Наска. Вони могли символізувати зв'язок між землею і небом, або між людьми і божественними силами.

Загадка геогліфів

Незважаючи на десятиліття досліджень, геогліфи Наска залишаються однією з найбільших археологічних загадок. Відсутність чітких письмових або усних джерел, які могли б пояснити їхнє призначення, робить їх важкими для інтерпретації. Проте їх масштаб, складність та збереження свідчать про величезну культурну значущість цих малюнків для народу Наска.

РОЗДІЛІІ

2.1. Взаємодія з корінними народами: Розгляд взаємодії Фосетта з корінними племенами Амазонії, його спроби зрозуміти та документувати їхні культури та способи життя.

Персі Фосетт відзначався своїм унікальним підходом до взаємодії з корінними народами Амазонії. На відміну від багатьох інших дослідників і колонізаторів свого часу, він прагнув до мирного співіснування та діалогу з місцевими племенами, зважаючи на важливість збереження їхньої культури і глибокого розуміння їхнього способу життя. Його численні експедиції дозволили йому зустріти і взаємодіяти з багатьма племенами, і ці контакти стали ключовими як для його дослідницької діяльності, так і для його безпеки в небезпечних умовах тропічних джунглів.

Фосетт багато разів наголошував, що успіх його експедицій великою мірою залежав від налагодження довірчих відносин із корінними народами. Він був відомий своїм підходом до встановлення мирних стосунків і завжди намагався уникати конфліктів, які могли виникати через непорозуміння або колоніальні настрої інших мандрівників. Замість сили чи агресії, він обирав дипломатію. Багато племен, з якими він контактував, відчували недовіру або страх перед білими людьми, оскільки часто стикалися з насильством і експлуатацією з боку європейців. Однак Фосетт уважно спостерігав за їхніми традиціями та звичаями, що дозволило йому налагодити стосунки з багатьма племенами[16,с.31].

Одним із найяскравіших прикладів його взаємодії є його контакт з племенем максубі. Фосетт сприймав їх не лише як екзотичних тубільців, а як рівних партнерів у своїх дослідженнях. Він уважно слухав їхні

розповіді, звертав увагу на їхні погляди на світ і способи життя, і це допомогло йому отримати цінну інформацію про регіон та його географічні особливості. Зокрема, плем'я максубі поділилося з ним своїми знаннями про місцеві шляхи, водні ресурси та тваринний світ, що значно полегшило його подорожі через непрохідні джунглі.

Фосетт також прагнув документувати культури і традиції корінних народів. Він залишив численні записи про побут, релігійні обряди, мисливські техніки та соціальні структури племен, з якими стикався. Наприклад, він детально описав використання місцевими племенами отруєних стріл для полювання та їхні унікальні техніки виживання в джунглях. Його описи завжди відзначалися повагою до цих народів, і він був одним із небагатьох дослідників, які намагалися зрозуміти їхній світогляд і спосіб мислення.

Попри те, що взаємодія з місцевими племенами була часто успішною, Фосетт також стикнувся з викликами. Деякі племена залишалися вороже налаштованими до будь-якого чужинця, особливо через колишні конфлікти з колоніальними військами або іншими дослідниками. Фосетт мав низку зіткнень з племенами, які були готові атакувати його експедицію. Однак завдяки своїм дипломатичним навичкам, він в більшості випадків уникав насильства. Однією з таких ситуацій була зустріч з войовничим племенем нівакле, яка могла закінчитися катастрофою, якби не його вміння знайти спільну мову та переконати їх у своїх мирних намірах[17,с.55].

Значний інтерес Фосетта до місцевих народів також був пов'язаний з його пошуками загубленого міста «Z». Він вважав, що саме місцеві племена можуть знати більше про можливі руїни стародавніх цивілізацій, які досі не були досліджені європейцями. Деякі з них навіть згадували про старі міста або зниклі цивілізації, хоча часто ці історії мали міфічний

характер. Фосетт надавав цим легендам велику вагу і вірив, що місцеві знання можуть допомогти йому знайти підтвердження своїх теорій.

Взаємодія Фосетта з корінними племенами стала важливою частиною його експедицій і зробила його підхід унікальним серед багатьох тогочасних дослідників. Його дипломатичність, терпіння і повага до корінних народів дозволили йому не тільки глибше зрозуміти ці культури, але й зробили його дослідження безпечнішими і успішнішими. Завдяки цій взаємодії він зміг дізнатися багато нового про культуру, екологію і географію Амазонії, залишивши цінний спадок для майбутніх поколінь дослідників.

Рис.2.1. Учасники експедиції

Персі Фосетт найбільше взаємодіяв з племенем Каллапало під час своєї останньої експедиції у 1925 році. Каллапало – це одне з корінних племен, що живуть у регіоні верхів'їв річки Шінгу в Бразилії. Плем'я попередило Фосетта про небезпеки, що чекають на нього і його супутників у джунглях, але він все одно вирушив далі.

Каллапало були одними з останніх людей, хто бачив Фосетта живим. І хоча плем'я завжди заперечувало свою причетність до його зникнення, його взаємодія з ними є одним із найвідоміших епізодів

останньої експедиції Фосетта. Цей випадок також спричинив багато чуток і теорій щодо його долі, які досі залишаються невирішеними[8,с.45].

Мапуче та Аймара є двома з найбільш численних і впливових корінних народів Південної Америки, які відіграють важливу роль у сучасних політичних та соціальних процесах цього континенту. Їхня багатовікова боротьба за права, землю та визнання національної ідентичності продовжує впливати на політичні рухи та соціальні зміни в країнах, де вони проживають.

Мапуче

Мапуче — це один із найбільших корінних народів Чилі та Аргентини. Вони населяють значні території в центральній і південній частинах Чилі, а також на заході Аргентини, зокрема в Патагонії. Історично Мапуче зазнавали колоніального пригноблення з боку іспанських завойовників, а згодом — від національних урядів Чилі та Аргентини, які проводили політику асиміляції та конфіскації земель. Попри це, Мапуче залишилися стійкими у своїй боротьбі за права на землю і збереження культурної спадщини.

У сучасних політичних процесах Мапуче відіграють важливу роль через активну участь у земельних конфліктах і вимогах щодо автономії. Їхні протести часто пов'язані з великими інфраструктурними та економічними проектами, такими як будівництво дамб або експлуатація лісів та гірських ресурсів, що призводить до знищення традиційних земельних територій Мапуче. Наприклад, рух "Лаутаро" та інші організації Мапуче активно виступають проти проектів, які загрожують їхнім традиційним землям.

Політичний рух Мапуче також має культурне підґрунтя, спрямоване на визнання ідентичності та мови цього народу. У Чилі та Аргентині відбуваються дебати щодо визнання Мапуче як автономної нації, яка має право на самовизначення та контроль над природними ресурсами своїх територій. Сучасні уряди в обох країнах стикаються з

викликом інтеграції цих вимог у національну політику. Мапуче стали символом боротьби за права корінних народів, що має величезний резонанс як на локальному, так і на міжнародному рівні.

Аймара

Аймара — ще один важливий корінний народ Південної Америки, який проживає переважно в Болівії, Перу та на півночі Чилі. Аймара є однією з найстаріших цивілізацій Південного континенту, їхні корені сягають до культури Тіауанако. Сьогодні Аймара активно беруть участь у політичному житті своїх країн, особливо в Болівії, де цей народ відіграє ключову роль у політичних рухах.

Найяскравіший приклад політичного впливу Аймара — це постать Ево Моралеса, першого президента Болівії, який належить до цього народу. Його обрання на пост президента у 2006 році символізувало значний злам у політичній історії країни, адже вперше корінний народ здобув найвищу політичну владу. Під час свого правління Моралес запровадив низку реформ, спрямованих на захист прав корінних народів, включаючи реформу Конституції, яка визнавала багатонаціональний характер держави та права корінних народів на землю і природні ресурси.

Аймара активно беруть участь у рухах за соціальну справедливість і захист навколишнього середовища, особливо у питаннях, що стосуються видобутку корисних копалин та водних ресурсів. Як і Мапуче, вони часто стикаються з проблемами, пов'язаними з експлуатацією природних багатств на своїх територіях, що призводить до конфліктів із транснаціональними компаніями та державами. Для Аймара важливим є збереження своїх традиційних знань та екологічної мудрості, яку вони намагаються інтегрувати в сучасні стратегії сталого розвитку[8,с.76].

Вплив на сучасні політичні процеси

Обидва народи — Мапуче і Аймара — відіграють ключову роль у політичному ландшафті Південної Америки, особливо у питаннях захисту прав корінних народів, боротьби за соціальну справедливість та екологічну стійкість. Їхні політичні рухи не тільки зосереджені на боротьбі за земельні ресурси, але й мають широкий вплив на національні та міжнародні політичні дискусії, зокрема щодо прав корінних народів на самовизначення, збереження культури та природних ресурсів. Уряди Болівії, Чилі та Аргентини змушені враховувати ці вимоги, що змінює політичну динаміку в регіоні.

Таким чином, Мапуче та Аймара продовжують відігравати важливу роль у формуванні політичних процесів у Південній Америці, виступаючи за свої права на землю, ресурси та культуру в контексті глобальних викликів та внутрішньої політичної боротьби.

Колоніальні експедиції та освоєння внутрішніх районів Південної Америки були важливим етапом європейського проникнення на цей континент. Після початкового відкриття узбережжя Південної Америки в XV–XVI століттях, європейські колонізатори поступово почали досліджувати і освоювати її внутрішні райони. Цей процес був тривалим і складним через складні природні умови, ворожі племена та географічну ізоляцію регіону.

Ранні колоніальні експедиції

На початкових етапах європейські колоністи обмежувалися прибережними районами. Іспанці і португальці були першими, хто почав систематичне освоєння територій. В 1524 році португальські дослідники, зокрема Алешандре де Коста, здійснили перші спроби просунутися вглиб Амазонії. Однак внутрішні райони залишалися маловивченими через складну навігацію по річках та небезпеку з боку місцевих племен.

З іншого боку, іспанці, під проводом таких дослідників, як Франсиско де Орельяна, організовували експедиції, які спрямовувалися вглиб континенту. Орельяна, наприклад, став першим європейцем, який

здійснив подорож по річці Амазонка в 1541 році. Його експедиція дала початок європейському уявленню про величезні простори тропічного лісу і багатства, які можуть ховатися в його глибинах[10,с.49].

Освоєння територій і створення поселень

Протягом XVII століття європейці поступово почали будувати перші поселення в глибоких внутрішніх районах. Особливо активними були португальці, які створили низку форпостів уздовж річки Амазонка. Їх метою було не лише освоєння нових територій, а й торгівля з місцевими племенами. Португальські "бандейранти", які були відомі своєю жорстокістю, також активно досліджували внутрішні території для пошуку рабів і коштовних металів.

Колоніальні експедиції мали вирішальне значення для географічного вивчення Південної Америки. У XVIII столітті французькі та іспанські вчені почали більш систематичні наукові дослідження регіону. Однією з найвідоміших була експедиція Ла Кондеміна (1735–1744), яка здійснила вимірювання меридіана на території сучасного Еквадору. В результаті цієї експедиції було підтверджено припущення про екваторіальне сплющення Землі.

Вплив колоніалізму на внутрішні райони

Колоніальне освоєння внутрішніх районів мало складний і часто руйнівний вплив на місцеві племена і екосистеми. Європейці принесли з собою нові хвороби, які знищували значну частину корінного населення, а також насаджували свої соціальні та економічні моделі. Колоніальне господарство базувалося на примусовій праці корінних народів, а згодом і на завезенні рабів із Африки.

Освоєння внутрішніх районів Південної Америки тривало протягом кількох століть і стало можливим лише завдяки покращенню транспортних шляхів та розвитку нових технологій, таких як пароплави. Наприкінці XIX століття внутрішні райони, зокрема Амазонка,

привертали увагу через багаті природні ресурси, особливо каучук, що стимулювало інтерес до їх подальшого дослідження і розвитку[9,с.43].

Наслідки колоніальних експедицій

Колоніальні експедиції та подальше освоєння внутрішніх територій залишили глибокий слід у культурі, екології та політиці регіону. Європейці привезли до Південної Америки свої релігійні та політичні ідеї, що призвело до асиміляції або знищення багатьох корінних культур. Однак внутрішні райони продовжували залишатися малодослідженими аж до ХХ століття, коли нові дослідники, такі як Персі Фосетт, почали шукати сліди загублених цивілізацій у глибинах джунглів.

Таким чином, колоніальні експедиції відіграли вирішальну роль у формуванні сучасного політичного та економічного ландшафту Південної Америки. Вони заклали основу для майбутніх географічних відкриттів, хоча цей процес супроводжувався значними втратами для корінних народів та їхньої культури.

Взаємодія урядів країн Південної Америки з корінними народами

Взаємодія урядів країн Південної Америки з корінними народами має складну історію, що розвивалася через різні етапи — від колоніальної експлуатації до сучасних спроб інтеграції та визнання прав цих народів. Корінні народи відіграють важливу роль у соціально-політичному ландшафті континенту, особливо в країнах з великою часткою корінного населення, таких як Болівія, Перу, Еквадор та Колумбія[6,с.100].

Колоніальна спадщина та початкові етапи взаємодії

Починаючи з іспанської та португальської колонізації Південної Америки у XVI столітті, корінні народи зазнали значних утисків. Колоніальні уряди розглядали корінні громади як джерело праці та ресурсів, що спричинило конфіскацію земель, насильницьке навернення до християнства та експлуатацію. Політика енком'єнди, яка надавала

європейським поселенцям право на працю та контроль над корінним населенням, була одним із головних механізмів цих утисків.

З початку здобуття незалежності країнами Південної Америки в XIX столітті політика щодо корінних народів не зазнала значних змін. Нові національні уряди прагнули до інтеграції корінних громад у національні проєкти, часто через асиміляцію, що призводило до втрати мов та культурної ідентичності.

XX століття: зростання впливу корінних рухів

У XX столітті корінні рухи почали здобувати дедалі більше політичного впливу. Особливу роль відіграли такі країни, як Болівія та Еквадор, де корінне населення виступало за визнання своїх прав на землю, природні ресурси та самоврядування. Корінні народи почали створювати організації для захисту своїх інтересів і культурного самовираження. Уряди різних країн почали визнавати необхідність обговорення та реформування своїх політик щодо корінних громад.

Впливовими стали такі організації, як **CONAIE** (Конфедерація корінних націй Еквадору) та **CSUTCB** (Об'єднана синдикальна конфедерація селянських робітників Болівії), які змогли мобілізувати корінне населення для участі у політичних процесах і національних рухах. Результатом стало прийняття урядами багатьох країн нових конституцій та законів, які забезпечували ширші права корінним народам.

Прийняття конституцій і визнання прав корінних народів

Одним із ключових моментів у визнанні прав корінних народів стала ратифікація конвенції Міжнародної організації праці № 169 (ILO Convention 169), яка передбачає захист прав корінних народів на участь у процесах прийняття рішень та управління природними ресурсами на їхніх територіях. Конвенція також вимагає від держав забезпечувати повагу до культурної ідентичності корінних народів та визнавати їхні права на землю.

Особливу роль у визнанні прав корінних народів відіграли Болівія та Еквадор. У Болівії, під керівництвом першого корінного президента Ево Моралеса, було прийнято нову конституцію 2009 року, яка офіційно проголосила Болівію багатонаціональною державою, визнавши корінні громади як автономні одиниці зі своїми мовами, культурними звичаями та територіями.

В Еквадорі нова конституція 2008 року також проголосила країну багатонаціональною та екологічно свідомою державою. Корінні громади отримали право на колективну власність на землю та участь у прийнятті рішень щодо природних ресурсів, що перебувають на їхніх територіях.

Сучасні виклики

Попри значний прогрес, взаємодія урядів країн Південної Америки з корінними народами залишається напруженою через низку викликів. Одним із найважливіших питань є боротьба за контроль над природними ресурсами. У багатьох регіонах Південної Америки корінні народи стикаються з загрозою екологічної деградації через видобуток корисних копалин, нафтовидобуток, будівництво гідроелектростанцій та розширення сільськогосподарських угідь.

Уряди часто стикаються з дилемою між економічним розвитком і захистом прав корінних народів. Попри міжнародні зобов'язання, проекти з розробки ресурсів часто впроваджуються без належного консультування з корінними громадами, що призводить до конфліктів і протестів.

Соціально-економічні проблеми Південної Америки мають глибокі корені, пов'язані з історичними, економічними та політичними факторами. Конфлікти за землю та природні ресурси, політична нестабільність і нерівномірний розподіл багатств є основними викликами, що суттєво впливають на розвиток регіону.

Конфлікти за землю

Конфлікти за землю є однією з найбільш гострих проблем у багатьох країнах Південної Америки. Вони мають історичне підґрунтя,

яке сягає колоніального періоду, коли європейські завойовники конфіскували землі корінних народів, віддаючи їх поселенцям та великим землевласникам. Цей нерівномірний розподіл земельних ресурсів триває і сьогодні, викликаючи соціальну напругу та протести.

Корінні народи та сільські громади часто стикаються з проблемами виселення зі своїх традиційних земель через експансію аграрного сектору, особливо монокультурних плантацій, таких як соєві або олійні пальми. В багатьох випадках, ці землі використовуються для експорту продукції, тоді як місцеві громади залишаються без доступу до життєво необхідних ресурсів.

Бразилія є одним із найбільш конфліктних регіонів через боротьбу за амазонські ліси. Велика частина земель використовується для сільськогосподарських потреб, що спричиняє вирубку лісів, яка негативно впливає на екосистему. Це викликає протести корінних народів, які вимагають повернення своїх земель та захисту природних ресурсів.

Природні ресурси та конфлікти

Боротьба за природні ресурси — ще один серйозний аспект соціально-економічних конфліктів у регіоні. Південна Америка є багатою на корисні копалини, нафту, газ та водні ресурси, що робить її важливою складовою світової економіки. Однак, видобуток цих ресурсів часто здійснюється на шкоду місцевим громадам.

У Перу, Болівії та Еквадорі видобуток корисних копалин, таких як мідь та золото, ведеться на землях корінних народів без їх належного консультування або компенсації. Ці процеси призводять до деградації довкілля та порушення соціальних структур, що викликає протести з боку місцевих громад.

Проблеми водних ресурсів також загострюються через будівництво великих гідроелектростанцій, таких як проєкт Белу Монте в Бразилії. Ці проєкти змушують тисячі людей переселятися і мають негативний вплив

на екосистеми, особливо в амазонських регіонах, що викликає серйозне занепокоєння серед екологічних організацій і громадських рухів.

Політична нестабільність

Політична нестабільність є ще одним фактором, який підсилює соціально-економічні проблеми. Багато країн Південної Америки стикаються з нестабільними політичними режимами, де корупція, слабкі інститути та політичні кризи перешкоджають розвитку. Це поглиблює соціальну нерівність і ускладнює вирішення конфліктів за землю та ресурси.

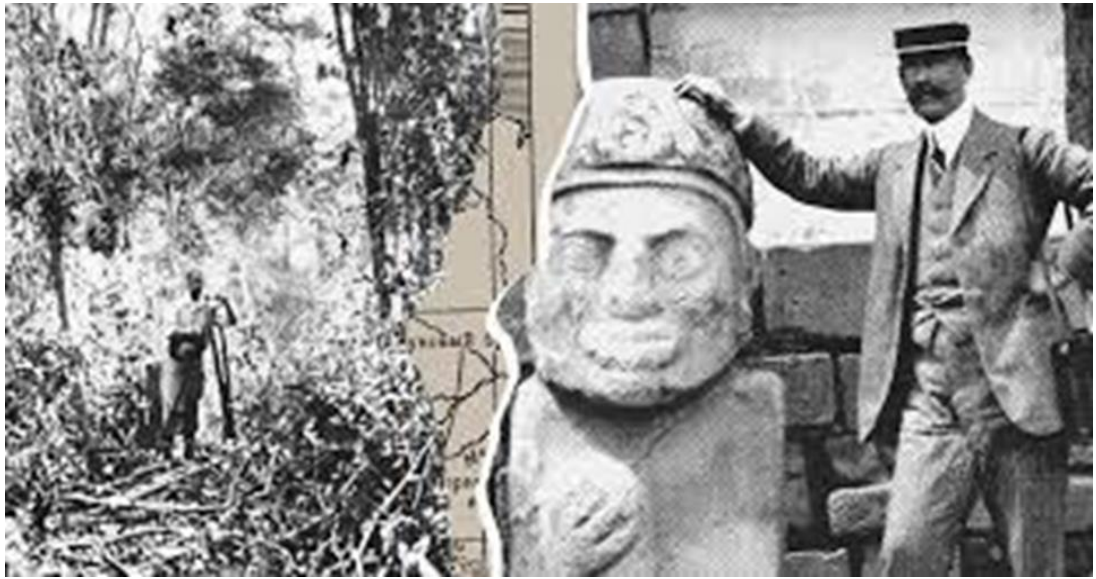
Венесуела є яскравим прикладом політичної нестабільності, яка призвела до глибокої економічної кризи. Падіння цін на нафту, корупція та політичні суперечки між урядом та опозицією спричинили масову міграцію населення та соціальний колапс. Це стало причиною масштабних протестів і призвело до значних порушень прав людини.

У Болівії, хоча політична система більш стабільна, конфлікти між урядом і корінними громадами щодо видобутку природних ресурсів також залишаються гострими. Попри намагання Ево Моралеса, першого президента з корінного населення, вирішити ці проблеми, суперечки навколо земель і ресурсів продовжуються.

2.2. Вплив Фосетта на наукові дослідження: Вивчення впливу Фосетта на розвиток археології, антропології та географії, зокрема в контексті дослідження Південної Америки.

Персі Фосетт мав значний вплив на розвиток наукових досліджень, зокрема в галузі археології, антропології та географії, що були пов'язані з його експедиціями до Південної Америки. Його роботи та дослідження залишили помітний слід, хоча багато аспектів його життя і діяльності залишаються спірними. Незважаючи на те, що його головна мета – знайти

загублене місто «Z» – не була досягнута, його дослідження сприяли глибшому розумінню культури, географії та історії Амазонії, яка на той час залишалася значною мірою невивченою[10].

Рис.2.2. Персі Фосетт

Археологія:

Фосетт, як шукач загубленого міста «Z», зацікавився можливістю існування стародавніх цивілізацій у глибині Амазонських джунглів. Його пошуки привернули увагу як науковців, так і широкої громадськості до потенціалу відкриттів в Амазонії, яка до цього часу вважалася занадто ворожою і малодослідженою для будь-яких археологічних знахідок. Хоча багато його теорій вважалися спекулятивними або навіть міфічними, в останні десятиліття археологічні дослідження, проведені за допомогою новітніх технологій, таких як LiDAR, підтвердили наявність великих стародавніх поселень у регіоні. Таким чином, Фосетт відіграв важливу роль у стимулюванні інтересу до досліджень загублених цивілізацій Амазонії[13].

Антропологія:

Фосетт був одним із перших дослідників, який прагнув до детального вивчення культур і звичаїв корінних народів Південної Америки. Його повага та прагнення до розуміння місцевих племен контрастували з поглядами багатьох тогочасних дослідників, які

сприймали тубільців як менш розвинених. Фосетт збирав антропологічні дані про побут, релігійні практики, соціальні структури та спосіб життя племен, що було важливою частиною його експедицій. Завдяки його роботам, антропологи отримали більше знань про корінні культури Амазонії, їхню організацію та адаптацію до навколишнього середовища.

Антропология — це наука, яка досліджує походження, розвиток та різноманітність людських спільнот. Вона займається вивченням як біологічної еволюції людини, так і культурних та соціальних аспектів її життя. Антропология має значний міждисциплінарний характер, охоплюючи біологічні, соціальні, культурні, лінгвістичні та археологічні аспекти існування людини. Це робить її важливим інструментом для розуміння багатогранності людського буття.

Антропология складається з чотирьох основних галузей: фізичної антропологии, археологии, соціокультурної антропологии та лінгвістичної антропологии. Кожна з цих галузей має власний предмет і методи дослідження, проте всі вони взаємопов'язані між собою, намагаючись комплексно осмислити, як розвивалася людська цивілізація і як діють різні суспільства.

Фізична антропология вивчає біологічний аспект розвитку людини, досліджуючи еволюційні зміни, генетичну різноманітність, а також анатомічні й фізіологічні особливості. Ця галузь розглядає зв'язок між людиною та її навколишнім середовищем, аналізує адаптивні механізми та еволюційні процеси. Дослідження фізичної антропологии дозволяють краще зрозуміти еволюційну історію людини, її зв'язок з іншими приматами, а також впливи навколишнього середовища на фізіологічні зміни.

Географія:

Географічні дослідження Фосетта були спрямовані на вивчення важкодоступних і невідомих територій Амазонських джунглів. Його детальні карти та записи стали важливими джерелами для майбутніх

експедицій і дослідників. Хоча значна частина його подорожей була зосереджена на пошуках загубленого міста, його праці надали науковцям більш глибоке розуміння ландшафту регіону, його річкових систем, флори і фауни. Багато його карт і спостережень, хоч і мали певні помилки, заклали основу для подальших географічних відкриттів.

Загалом, Персі Фосетт відіграв значну роль у популяризації наукових досліджень в Південній Америці, зокрема в археології, антропології та географії. Його дослідження спонукали майбутні покоління науковців глибше досліджувати та розширювати знання про цей регіон, хоча він сам не дожив до моменту, коли деякі з його теорій були підтвержені.

Окрім Персі Фосетта, у 20 столітті дослідженням Південної Америки займалося кілька відомих дослідників та науковців:

Теодор Рузвельт – 26-й президент США, який після завершення своєї політичної кар'єри вирушив у експедицію до Південної Америки у 1913-1914 роках. Разом з бразильським дослідником Кандідо Рондон він досліджував Ріо-да-Дувіда, яку згодом перейменували на Річку Рузвельта. Експедиція була небезпечною, і вона мала великий вплив на наукові дослідження цього регіону.

Альфред Метро – французький етнолог і антрополог, який досліджував корінні народи Амазонії та Анд. Він зосереджувався на релігійних віруваннях і соціальних структурах цих племен, зробив великий внесок у розуміння культурного розмаїття корінних народів Південної Америки.

Александр Гамільтон Райс – американський лікар і географ, який здійснив кілька експедицій в Амазонські джунглі у першій половині 20 століття. Він був одним із перших, хто використовував аерофотозйомку для картографування цього регіону.

Хайрам Бінгем – американський дослідник і політик, який відкрив місто Мачу-Пікчу у 1911 році. Це стало одним із найвизначніших

археологічних відкриттів 20 століття та сприяло підвищенню інтересу до інків та інших цивілізацій Анд.

Кандідо Рондон – бразильський дослідник і військовий інженер, який був піонером у відкритті та картографуванні внутрішніх територій Бразилії. Він також був активним захисником прав корінних народів і засновником Бразильської служби у справах індіанців (FUNAI).

Рой Чепмен Ендрюс був одним із найвидатніших дослідників та натуралістів ХХ століття, чия діяльність зосереджувалася переважно на дослідженні природних ресурсів і взаємодії з корінними культурами, хоча найбільше він відомий за свої експедиції до Центральної Азії. Вивчення природних багатств і культурних особливостей регіонів було центральним елементом його наукових досліджень [14, с.4].

Народився в 1884 році в Белойті, штат Вісконсин, Ендрюс рано виявив інтерес до біології та палеонтології. Закінчивши навчання в Університеті Белойта, він приєднався до Американського музею природознавства в Нью-Йорку, де почав свою кар'єру дослідника, беручи участь у численних наукових експедиціях. Хоча його найбільш значущі дослідження відбулися у пустелях Монголії, варто зазначити його підхід до вивчення природних ресурсів і взаємодії з корінними культурами, що зберігали важливу роль у всіх його експедиціях.

Ендрюс завжди підходив до своїх досліджень з науковою точністю і був прихильником збереження природних ресурсів. Під час своїх експедицій до Азії він не тільки шукав палеонтологічні докази ранніх форм життя, але й займався детальним вивченням екосистем, зокрема флори та фауни регіону. Одним із його найбільших досягнень стало відкриття перших яєць динозаврів, що кардинально змінило уявлення про розвиток цих доісторичних тварин. Це відкриття зробило його всевітньо відомим і привернуло увагу до значущості захисту природних ресурсів та вивчення вимерлих видів.

Щодо взаємодії з корінними культурами, Рой Чепмен Ендрюс завжди намагався побудувати довірливі стосунки з місцевими племенами та спільнотами, серед яких він працював. Він розумів, що корінні народи не тільки мають глибоке знання про місцеву екологію, але й можуть надати цінну інформацію про території, які ще не були досліджені. Ендрюс, незважаючи на складні політичні обставини того часу, вмів знаходити спільну мову з місцевими мешканцями і використовував ці контакти для поліпшення своїх дослідницьких можливостей.

Корінні народи не лише допомагали Ендрюсу під час експедицій, а й активно співпрацювали з ним у зборі матеріалів і артефактів. Він був одним із перших дослідників, які намагалися документувати культурні особливості і звичаї місцевих народів, враховуючи їхню роль у взаємодії з природою. Таким чином, діяльність Роя Чепмена Ендрюса сприяла не лише розширенню наукових знань про природні ресурси регіонів, які він вивчав, але й підтриманню культурних традицій корінних народів.

Загалом, вклад Роя Чепмена Ендрюса в науку є значним як у сфері палеонтології, так і у вивченні природних ресурсів і культурних взаємодій. Його методологія досліджень, спрямована на інтеграцію природознавства і антропології, залишається прикладом для сучасних науковців.

РОЗДІЛ III

3.1. Культурний спадок і популярність: Аналіз того, як історія та легенди про Фосетта впливають на сучасну популярну культуру та сприяють інтересу до дослідження Південної Америки.

Регіон Амазонії завжди викликав уявлення про загадкові джунглі, незвідані землі та загублені цивілізації. Персі Фосетт, відомий британський дослідник, значно посилив цей образ своїми експедиціями на початку 20-го століття. Його пошуки міфічного загубленого міста, яке він називав «Z», стали одним із найвідоміших прикладів подорожей в незвідані території Південної Америки. Сьогодні, понад сто років потому, історія Фосетта не лише впливає на наукові дослідження, але й стала невід'ємною частиною популярної культури, формуючи уявлення про Амазонію в масовій свідомості[15,с.57].

Рис.3.1. Ймовірні рештки Персі Фосетта

1. Амазонія у міфах та реальності

Амазонія — це величезний тропічний ліс, що займає значну частину Південної Америки. Протягом століть вона була домом для безлічі корінних народів, кожен з яких мав свою культуру, мову та легенди. Однак для європейців вона залишалася загадковим і небезпечним місцем. У міфах та легендах західної цивілізації Амазонія часто зображалася як місце, де приховані незліченні скарби або загублені міста, подібні до Ельдорадо.

Фосетт під час своїх досліджень спілкувався з різними племенами регіону, зокрема з куюкуру та калапало, що підтверджує його щирий інтерес до місцевих культур та традицій. Він неодноразово зазначав, що легенди корінних племен, які говорили про великі міста, приховані в джунглях, підживлювали його віру в існування «Z». Ці розповіді, частково підкріплені археологічними знахідками, породили ще більший інтерес до цього регіону.

2. Легенда про Фосетта в популярній культурі

Зникнення Фосетта під час його останньої експедиції в 1925 році стало однією з найбільших загадок 20-го століття. Ця історія надихнула на створення безлічі книг, фільмів та документальних фільмів. Наприклад, у 2016 році вийшов фільм «Загублене місто Z» (The Lost City of Z), знятий за книгою Девіда Гранна, який розповідає про життя і зникнення Фосетта. У фільмі відображено його пристрась до досліджень та віру в існування загадкової цивілізації.

Легенда про Фосетта живе і в літературі. Окрім «Загубленого світу» Артура Конан Дойла, його пригоди надихнули низку інших авторів на написання романів про загублені міста та небезпечні експедиції. Твори, натхненні його історією, зазвичай поєднують факти з фантазією, створюючи захоплюючі розповіді про дослідників, які намагаються розкрити секрети незвіданих земель.

3. Вплив на сучасні дослідження та інтерес до Амазонії

Сьогодні історія Фосетта продовжує впливати на вчених і дослідників. Амазонія залишається однією з найбільш маловивчених територій на Землі, і сучасні археологи, географи та антропологи продовжують відкривати нові цивілізації, які існували тут задовго до європейських контактів. Дослідження Фосетта стали однією з причин, чому Амазонія постійно привертає увагу науковців.

Наприклад, археологічні дослідження за допомогою технологій лазерного сканування LiDAR підтвердили, що на території Амазонії існували розвинені культури, які побудували складні міста з каналами, насипами та пірамідами. Ці знахідки підкріплюють ідеї Фосетта про існування великих цивілізацій у регіоні[15,с.66].

Багато сучасних наукових експедицій до Амазонії мають на меті дослідити не лише природні ресурси, а й вивчити історію місцевих цивілізацій, підтверджуючи важливість цього регіону в контексті світової історії. Фосетт своєю діяльністю стимулював цей інтерес, зробивши Амазонію однією з найзагадковіших і найпривабливіших місць для досліджень.

Персі Фосетт і Артур Конан Дойл дійсно підтримували дружні та професійні стосунки. Їхнє знайомство і співпраця стали значущими для обох, оскільки вони поділяли захоплення пригодами та дослідженнями незвіданих територій.

У своїх наукових і літературних пошуках, Персі Фосетт і Артур Конан Дойл відіграли важливі ролі в популяризації дослідження Південної Америки та створенні образу дослідника у світовій культурі. Їхні взаємодії та спільні інтереси вплинули як на наукові експедиції, так і на літературні твори.

1. Знайомство та спільні інтереси

Персі Фосетт, британський офіцер і дослідник, був відомий своїми подорожами до джунглів Амазонії на початку 20-го століття. Він здійснив

кілька експедицій у пошуках загублених цивілізацій, зокрема легендарного міста «Z», яке, за його теоріями, могло знаходитися в серці Амазонії. Фосетт цікавився географією, антропологією та культурою корінних народів Південної Америки, і його дослідницька діяльність зачаровувала тогочасну громадськість.

Артур Конан Дойл був знаменитим письменником на початку 20-го століття, коли його зацікавили наукові та пригодницькі теми. Відомий своїми творами про Шерлока Холмса, Дойл також захоплювався науковою фантастикою та екзотичними дослідженнями.

Саме в цей період Конан Дойл звернувся до Персі Фосетта для отримання натхнення і консультацій стосовно його власних творів про невідомі світи. Ймовірно, їхнє знайомство відбулося у колах науковців і дослідників, де обговорювалися експедиції Фосетта.

2. Вплив Фосетта на творчість Артура Конан Дойла

Фосетт і Дойл поділяли спільний інтерес до незвіданого і невідомого, особливо до джунглів Амазонії. Дойл використовував розповіді Фосетта про його експедиції та пошуки загублених цивілізацій як натхнення для свого роману «Загублений світ» (The Lost World), опублікованого в 1912 році.

Рис.3.1. Артур Конан Дойл

У цьому романі група дослідників вирушає до Південної Америки в пошуках плато, де, за їхніми припущеннями, досі живуть доісторичні істоти. Центральний персонаж книги, професор Джордж Челленджер, у певних аспектах нагадує самого Фосетта. Обидва є відданими

дослідниками, які прагнуть знайти доказ існування стародавніх цивілізацій або незвіданих територій, сповнених таємниць.

3. Роль Фосетта у розвитку наукових досліджень

Фосетт не лише надихав письменників, але й відіграв важливу роль у розвитку наукових досліджень у Південній Америці. Його детальні карти, складені під час експедицій у Болівію та Бразилію, стали цінними джерелами для майбутніх дослідників. Крім того, його пошуки міста «Z» надихнули кілька поколінь вчених та мандрівників на подальші експедиції до Амазонії.

Навіть після зникнення Фосетта в 1925 році під час чергової експедиції до Бразилії, його ідеї та теорії залишалися впливовими. Інтерес до таємниць Амазонії продовжував зростати, а сучасні археологи та дослідники підтвердили наявність складних цивілізацій, які могли існувати в регіоні ще до європейських завоювань.

4. Взаємодія між наукою та літературою

Співпраця між Персі Фосеттом і Артуром Конан Дойлом є яскравим прикладом того, як наука і література можуть взаємодіяти і впливати одна на одну. Фосетт, як дослідник, надихнув Дойла на створення однієї з найвідоміших науково-фантастичних історій. У свою чергу, популярність книг Дойла посилила громадське зацікавлення експедиціями в Південну Америку та сприяла розвитку археології та антропології.

Окрім Персі Фосетта, в 20-му столітті багато інших дослідників присвятили своє життя вивченню Південної Америки, її географії, культур та біорізноманіття. Серед них варто відзначити таких як:

1. Теодор Рузвельт

Колишній президент США Теодор Рузвельт здійснив знамениту експедицію в Південну Америку в 1913-1914 роках разом з бразильським дослідником Кандідо Рондон. Ця експедиція мала на меті дослідження невідомих приток Амазонки, і зокрема вони відкрили та дослідили річку, яку пізніше назвали Рузвельт. Ця подорож була небезпечною і ледь не

закінчилася смертю Рузвельта через важку хворобу, але значно розширила знання про внутрішні території Амазонії.

Рис.3.1. Теодор Рузвельт

2. Александер фон Гумбольдт (кінець 19 – початок 20 століття)

Хоча Александер фон Гумбольдт здебільшого досліджував Південну Америку в першій половині 19 століття, його вплив продовжувався і на початку 20 століття, через його наукові роботи, які стали основою для багатьох інших дослідників. Гумбольдт був піонером у вивченні природи Південної Америки, зокрема він вивчав екологію, біорізноманіття та географічні явища континенту, впливаючи на пізніші дослідження.

3. Карлос Перейра

Бразильський генерал та дослідник Кандідо Рондон, якого згадано раніше, також відіграв велику роль у дослідженні Амазонії на початку 20 століття. Він був одним із засновників сучасної антропології в Бразилії та досліджував незвідані регіони країни, встановлюючи контакт з численними корінними народами. Рондон був відомий своєю гуманною політикою у відношенні до місцевих племен, він виступав за їх захист і мирний підхід до контактів.

4. Річард Еванс Шултес

Шултес був американським етноботаніком, який проводив масштабні дослідження в Амазонії у середині 20-го століття. Його роботи

стосувалися вивчення використання місцевими племенами лікарських рослин, і він зробив значний внесок у розуміння взаємодії між людиною та природою. Його дослідження привернули увагу до важливості збереження тропічних лісів Амазонії та їх біорізноманіття.

5. Жак Кусто

Французький морський дослідник Жак Кусто також зробив внесок у вивчення Південної Америки. У 20-му столітті він організовував численні експедиції до річок Амазонії та атлантичного узбережжя Південної Америки, досліджуючи підводний світ і вплив людської діяльності на довкілля. Його документальні фільми та публікації значно підвищили обізнаність про екологічні проблеми цього регіону.

6. Гарольд Гіллман

Гарольд Гіллман був дослідником і антропологом, який проводив етнографічні дослідження в різних регіонах Південної Америки, зокрема серед ізольованих племен Амазонії. Його роботи були спрямовані на збереження культурного спадку корінних народів, які зазнавали великих змін внаслідок колонізації та економічної експлуатації регіону.

Ці дослідники внесли значний вклад у розширення наших знань про Південну Америку. Вони розширювали географічні, етнографічні, ботанічні та екологічні знання, часто ризикували життям і вивчали маловідомі або зовсім незвідані частини континенту. Кожен з них допоміг сформуванню наше сучасне розуміння цього унікального регіону і його багатогранного значення для світової науки.

Діяльність Персі Фосетта досліджувалася низкою істориків, біографів та письменників, які були зацікавлені його життям та експедиціями в Південній Америці. Одним із найвідоміших дослідників його життя є Девід Гранн, американський журналіст і письменник, який написав книгу «Загублене місто Z: Історія смерті та нав'язливих ідей в Амазонії» (*The Lost City of Z: A Tale of Deadly Obsession in the Amazon*), що вийшла в 2009 році. У цій книзі Гранн розглядає пошуки Фосеттом

легендарного загубленого міста, відомого як «Z», і аналізує можливі причини його зникнення під час останньої експедиції.

Іншим дослідником, який займався вивченням діяльності Фосетта, є Джон Хеммонд, британський історик, який аналізував історичні архіви та документи, пов'язані з експедиціями Фосетта в Амазонії. Він зосередив увагу на впливі, який Фосетт мав на географічні дослідження, а також на його контактах з корінними народами.

Спадщина Персі Фосетта та інших дослідників значною мірою вплинула на формування сучасного інтересу до екстремальних подорожей та екотуризму в регіоні Амазонії та інших малодосліджених територій Південної Америки. Саме їхні експедиції стимулювали створення туристичних маршрутів, що орієнтуються на вивчення дикої природи, дослідження тропічних лісів і культурну взаємодію з корінними племенами[10].

Фосетт своїми знаменитими пошуками міфічного міста "Z" не лише привернув увагу світу до загадкових територій Амазонії, але й спровокував потік дослідників, авантюристів і туристів, охочих відчувати на собі дух подорожей у незвідане. Сучасні екотуристичні маршрути орієнтовані на інтеграцію з природою та екосистемами Південної Америки, підкреслюючи важливість збереження навколишнього середовища та взаємодії з культурними спадщинами регіону. Екотуризм стає популярним засобом як для відвідувачів, так і для місцевих громад, спрямовуючи дохід на збереження природи та соціальний розвиток.

Спадщина інків і розвиток туризму в Перу

Спадщина інків — одна з найбільших історичних та культурних спадщин Південної Америки, яка стала фундаментом розвитку сучасного туристичного сектору. Дослідники та археологи, починаючи з 20 століття, відкрили світові великі архітектурні та культурні пам'ятки, що залучили величезну кількість туристів у регіон. Особливо це стосується таких

місць, як Мачу-Пікчу та Лінії Наска, що стали символами Перу та Південної Америки в цілому.

Мачу-Пікчу

Мачу-Пікчу, побудоване за часів імперії інків у XV столітті, є археологічною знахідкою, яка щорічно приваблює мільйони туристів з усього світу. Відкрите у 1911 році американським істориком Гайремом Бінгемом, це місце стало не лише об'єктом для археологічних досліджень, а й ключовим елементом для розвитку туризму в Перу. Мачу-Пікчу несе важливу культурну та історичну спадщину інків, представляючи їхню унікальну архітектурну майстерність і релігійні вірування. Окрім цього, туристичні маршрути до Мачу-Пікчу стали прикладом сталого розвитку туризму, з акцентом на збереження об'єкта та підтримку місцевих громад[17].

Рис.3.1 Мачу-Пікчу

Лінії Наска

Інша важлива археологічна пам'ятка — Лінії Наска, величезні геогліфи, вирізьблені у перуанській пустелі між 500 р. до н. е. і 500 р. н. е. Вони залишаються однією з найбільших загадок давніх цивілізацій. Відкриті для наукового світу в 1920-х роках, ці лінії привернули увагу дослідників, археологів та антропологів з усього світу. Вони також стали важливим елементом у туристичному розвитку регіону, оскільки щороку

тисячі відвідувачів приїжджають, щоб побачити ці дивовижні малюнки з висоти пташиного польоту[17].

Також варто зазначити книги Брайана Фогеля, який спеціалізувався на написанні біографій видатних дослідників та авантюристів. Він розглядав мотиви Фосетта для його подорожей та досліджень, а також аналізував роль Лондонського королівського географічного товариства в підтримці його експедицій.

Персі Фосетт мимохідь згадується в романі «Твердиня» українського письменника Макса Кідрука, де його постать стає важливим символом авантюрного духу та загадковості експедицій у Південну Америку. У творі йдеться про дослідників, які вирушають у небезпечні та малодосліджені місця в перуанських джунглях, зіштовхуючись із численними випробуваннями і небезпеками, що перекликаються з легендами про Фосетта і його пошуки міста "Z". Згадка про Фосетта підкреслює безперервність духу відкриттів, який, попри всі труднощі, веде дослідників на межу невідомого. Він є одним із натхненників сучасної культури дослідження Амазонії, що надає роману додаткової глибини і відтінку реальності, посиляючись на історичний контекст і викликаючи в читача асоціації з науково-історичними аспектами перуанських джунглів.

Режисер Піт Доктер зазначив, що Персі Фосетт слугував одним із прототипів для образу Чарльза Ф. Мунца, харизматичного, але одержимого антагоніста в анімаційному фільмі студії Pixar "Вперед і вгору" ("Up"). Мунц, як і Фосетт, був дослідником, який присвятив своє життя пошуку загадкових територій і фантастичних відкриттів, зокрема загадкової "Південноамериканської істоти", яка стала метою його подорожей. Подібно до Фосетта, Мунц був захоплений ідеєю знайти докази існування таємничих місць, віддалених від цивілізації, що і стало його головною мотивацією. Через цей персонаж Доктер втілює образ інтелектуала та дослідника, готового до ризику заради відкриттів, проте в

особі Мунца він показав і темну сторону надмірної одержимості, яка згодом переростає в ізоляцію та навіть антагонізм.

Рис.3.1. Кадр з мультфільму «Вперед і вгору»

3. 2. Дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі всесвітньої історії

Освітній процес з всесвітньої історії покликаний формувати у школярів цілісне уявлення про світовий історичний розвиток, що охоплює не лише події, але й особистості, які вплинули на світову культурну та наукову спадщину. Одним із прикладів, які є надзвичайно цінними для розуміння процесу дослідження та освоєння нових регіонів, є діяльність Персі Фосетта, британського дослідника, який здійснив вагомий внесок у вивчення Південної Америки. Його подорожі, результати досліджень і спроби налагодити контакт із місцевими культурами залишили значний слід в історії науки та мають потенціал для включення у шкільний курс як приклад наукової сміливості, культурного взаєморозуміння та дослідницького прагнення.

Залучення теми діяльності Фосетта до шкільного курсу історії дозволяє виконати низку дидактичних завдань, зокрема розвинути в учнів уміння аналізувати історичні джерела, порівнювати факти та розглядати взаємозв'язок між науковими відкриттями та культурними аспектами. Це особливо актуально в умовах сучасної освітньої реформи, спрямованої на

інтеграцію культурного й наукового компонентів у вивчення історії та географії.

Вивчення досвіду Фосетта також відповідає сучасним освітнім тенденціям, спрямованим на формування міжкультурної компетентності, навичок критичного мислення й усвідомлення глобальних процесів.

До кінця уроку учні мають зрозуміти мету досліджень Персі Фосетта, дізнатися про його експедиції до Південної Америки та культури корінних народів, з якими він стикався. Поміркувати про етичні наслідки дослідження та контакту з корінними народами. Дізнатися, як історія Фосетта вплинула на археологію та масову культуру.

Методика викладання теми досліджень Персі Фосетта та Південної Америки у шкільному курсі історії передбачає використання різноманітних методів, які допомагають учням не тільки краще засвоювати матеріал, але й розвивати критичне мислення, навички роботи з історичними джерелами та поглиблювати інтерес до світової історії. Основні методи викладання цієї теми включають:

По-перше, **лекційно-розповідний метод** дозволяє вчителю передати основні історичні відомості та представити події у вигляді послідовної, захопливої розповіді. Використання яскравих історій, пов'язаних з експедиціями Фосетта та його взаємодією з корінними народами Південної Америки, робить матеріал більш живим та доступним для учнів, що допомагає їм легше запам'ятати основні події та особистостей. Цей метод створює загальне розуміння теми та підґрунтя для подальших завдань.

Метод обговорення та дискусії сприяє розвитку в учнів критичного мислення. Під час дискусій, вчитель може ставити учням запитання, що дозволяють глибше аналізувати мотиви діяльності Фосетта, виклики його експедицій, взаємодію з корінними народами та вплив його діяльності на подальші дослідження регіону. Такий підхід

стимулює учнів до самостійного мислення, дозволяє побачити багатогранність історичних подій та постатей.

Метод обговорення та дискусії є важливим інструментом у вивченні історії, особливо тем, пов'язаних із дослідженнями та експедиціями. У випадку з вивченням діяльності Персі Фосетта, цей метод дозволяє учням глибше осмислити значення його відкриттів, мотивацію, а також етичні аспекти його взаємодії з корінними народами Амазонії. Крім того, обговорення допомагає розвивати критичне мислення, формувати аргументовану позицію та навички спілкування.

1. Постановка проблемного питання. Вчитель починає урок із запитання, яке стимулює учнів замислитися над неоднозначними аспектами теми. Наприклад:

- *Чому Персі Фосетт був так переконаний у наявності загубленого міста «Z»?*
- *Чи можна вважати дії дослідників етичними, зважаючи на вплив, який вони мали на корінні народи?*
- *Як ми можемо сьогодні оцінити внесок Фосетта у розвиток науки і культури Південної Америки?*

Такі питання створюють основу для обговорення, адже вони заохочують учнів висловлювати власні думки та шукати докази для обґрунтування позиції.

2. Формування команд для дискусії. Для забезпечення активності всіх учасників клас можна поділити на невеликі групи, кожна з яких обговорює певний аспект. Наприклад:

- Одна група досліджує, які мотиви могли стояти за пошуками міфічного міста та чи були вони обґрунтованими.
- Інша група аналізує взаємодію Фосетта з корінними народами, визначаючи, чи можна вважати його підхід поважним і чи відповідав він сучасним нормам.

• Третя група зосереджується на оцінці наукового та культурного внеску дослідника, порівнюючи його відкриття з внесками інших мандрівників.

3. Використання історичних джерел та фактів для аргументації.

Для підготовки до дискусії учням пропонується звернутися до історичних джерел, свідчень, а також текстів Фосетта. Цей етап допомагає сформуванню аргументованої думки і навчитися працювати з джерелами, аналізуючи їхню надійність і значення.

4. Обговорення і роль вчителя в процесі. Під час дискусії вчитель виступає модератором, який задає додаткові питання та спрямовує обговорення, щоб зберегти баланс і динаміку. Наприклад, якщо певна група наводить аргументи про значущість пошуків міста «Z», вчитель може підкинути додаткове запитання: *«Чи існували подібні випадки у світовій історії, коли міфи ставали причиною для наукових пошуків?»*

5. Заключний етап – підбиття підсумків. Після обговорення кожна група презентує свої висновки, а вчитель підсумовує, що допомагає узагальнити інформацію та закріпити її. У цьому підсумковому етапі важливо наголосити, що багато аспектів залишаються дискусійними, що відповідає духу наукового дослідження.

Аналіз історичних джерел є важливим компонентом для розвитку в учнів навичок роботи з інформацією. Вчитель може запропонувати для аналізу учням листи, карти, фотографії та інші документи, які стосуються експедицій Фосетта. Цей метод вчить учнів критично оцінювати джерела інформації, розрізняти факт та інтерпретацію, що важливо для їхньої подальшої роботи з історичними текстами та документами.

Метод кейсів та порівняльний аналіз також відіграє важливу роль у викладанні цієї теми. Учні мають можливість не лише вивчити діяльність Персі Фосетта, але й порівняти його дослідження з іншими видатними дослідниками ХХ століття. Це дає можливість простежити розвиток географічних та культурологічних досліджень у Південній

Америці, зрозуміти роль науковців у популяризації цього регіону та вплив цих досліджень на культурну спадщину.

Інтерактивні завдання з картами дозволяють учням поглиблено вивчати географічний контекст експедицій Фосетта. Аналізуючи маршрути його подорожей, учні можуть отримати уявлення про труднощі, з якими він стикався, а також про особливості місцевості, де вів свої дослідження Фосетт. Такий метод також сприяє формуванню навичок орієнтування на місцевості та читацької грамотності, зокрема, через аналіз географічних карт.

Інтерактивні завдання з картами є важливим елементом у вивченні теми досліджень Персі Фосетта та дозволяють учням краще зрозуміти географічний і культурний контекст його подорожей Південною Америкою. Такі завдання передбачають активну роботу з картографічними матеріалами, що допомагає формувати в учнів навички просторового мислення, розуміння орієнтації на місцевості та аналізу картографічної інформації.

Одним із завдань може бути **аналіз маршруту експедицій Фосетта**. Учні працюють із картою Південної Америки, де відмічено маршрути його подорожей, а також ключові точки, пов'язані з його відкриттями. Завдання полягає в тому, щоб простежити маршрут, ідентифікувати природні та географічні об'єкти на шляху експедицій, такі як річки, гірські хребти, густі тропічні ліси, та зрозуміти, як особливості місцевості могли впливати на перебіг подорожей і перешкоди, з якими стикалися дослідники.

Завдання на складання маршрутів допомагає учням розвивати навички планування подорожей. Вчитель може запропонувати учням скласти власний уявний маршрут дослідницької експедиції в тропічних лісах Амазонії, враховуючи природні перепони, такі як річки та лісові масиви, а також місця перебування корінних племен. Цей процес включає

вибір оптимальних шляхів з урахуванням безпеки та доступності, що дає учням уявлення про складнощі, з якими стикався Фосетт.

Іншим цікавим завданням є **порівняння історичних і сучасних карт**. Учні аналізують карти Південної Америки, створені у часи Фосетта, та сучасні карти регіону, аби зрозуміти, як змінилися уявлення про цю місцевість з часом. Наприклад, можна дослідити, як поступове вивчення тропічних лісів сприяло зміні картографічного зображення регіону. Таке завдання стимулює учнів до осмислення прогресу в дослідженнях та виявлення нових знань, накопичених за останнє століття.

Візуалізація географічних особливостей Південної Америки — ще один варіант інтерактивного завдання. Учні можуть створювати топографічні карти, де позначають кліматичні зони, флору і фауну, рельєфні форми. Зокрема, можна приділити увагу районі Мату-Гросу, де Фосетт проводив свої пошуки. Такі завдання дозволяють не лише зрозуміти фізичні особливості місцевості, але й поглиблюють знання про екологічне різноманіття регіону.

На завершення, **гра «Віртуальна експедиція»** — це завдання, де учні виконують роль дослідників, які рухаються заданим маршрутом, приймаючи рішення на кожному етапі. Під час такої гри вчитель ставить перед учнями завдання вирішувати різні проблеми (наприклад, як подолати річку чи зберегти продукти харчування в тропічному кліматі). Це не тільки робить навчання захопливим, а й допомагає учням краще зрозуміти складності подорожей Фосетта.

Проектне навчання є методом, що сприяє як поглибленню знань, так і розвитку командної роботи. Учні можуть отримати завдання дослідити окремі аспекти діяльності Фосетта або ж культурне життя корінних народів Південної Америки. Цей метод дозволяє учням застосувати теоретичні знання на практиці, навчає їх шукати та

систематизувати інформацію, робити висновки та презентувати результати своїх досліджень.

Слід зазначити, що предметна класифікація мультимедійних засобів навчання дає можливість чітко визначити, для яких навчальних предметів вони призначені (наприклад, історії, математики, біології тощо). Водночас, відповідно до дидактичного призначення засобів мультимедіа за інформаційно-навчальною класифікацією, можна виділити такі категорії: демонстраційно-моделювальні, діагностичні, навчально-тренувальні, ігрові, довідково-інформаційні та комбіновані засоби.

Відповідно до визначення В. Шкляра, мультимедійні засоби навчання (МЗН) є сукупністю текстів, графічних зображень, музичних і відеоматеріалів, які спрямовані на здобуття знань та вдосконалення вмінь і навичок учнів. Використання МЗН у навчальному процесі передбачає інтеграцію різних інформаційних процесів у межах єдиного технічного комплексу. Завдяки інтерактивності, структуризації та візуалізації інформації, ці засоби сприяють підвищенню мотивації до навчання й активізації пізнавальної діяльності учнів.

На початкових етапах мультимедійні ресурси можуть виконувати роль основного джерела знань, а згодом стають засобом розв'язання конкретних навчальних завдань. Відповідно до українського законодавства, електронні засоби навчального призначення охоплюють комп'ютерні програми загальнодидактичного характеру, електронні таблиці, бібліотеки, слайдтеки, тестові завдання, віртуальні лабораторії тощо. Вони забезпечують підтримку інноваційних технологій навчання, зокрема операційних систем, прикладних програм, автоматизованих систем управління, баз даних тощо.

Беручи до уваги педагогічний досвід та законодавчі норми, доцільно використовувати термін **«мультимедійні навчальні засоби»**. Він означає сучасні навчальні ресурси, створені на основі

мультимедійних технологій, які спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу[31].

Ефективність застосування мультимедійних навчальних засобів (МНЗ) значно зростає за умови ретельного відбору відповідних ресурсів, перевірки їхньої адекватності та достовірності представлених даних, а також систематичного використання в освітньому процесі. Завдяки інтеграції наочності та організації засвоєння навчальної інформації МНЗ стають дієвим інструментом пояснювально-ілюстративного методу навчання.

Беручи до уваги переваги МНЗ та практичний досвід їх використання, можна виділити шість основних груп засобів, які найчастіше застосовуються у викладанні історії:

1. Електронні підручники та посібники з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін.

Ці ресурси включають структуровані тексти, біографії та портрети історичних діячів, історичні карти, документи, хронологічні таблиці, словники термінів і понять, ілюстративний матеріал, відеофрагменти та тестові програми. Їх створення базується на технологіях гіпертексту, мультимедіа та гіпермедіа.

2. Мультимедійні презентації.

Презентації з історії, створені з використанням анімаційних ефектів, сприяють кращому засвоєнню матеріалу через інтерактивність і візуальну складову.

3. Електронні історичні атласи.

Ці засоби містять ілюстровані карти, короткі анотації до подій і тестові програми для перевірки навчальних досягнень.

4. Інформаційно-довідкові мультимедійні ресурси.

До цієї групи належать електронні енциклопедії, галереї та інтернет-ресурси, які надають учням доступ до відомостей та ілюстрацій, пов'язаних із історичними подіями.

5. Дитячі ігрові історичні навчально-розвивальні видання.

Ці мультимедійні засоби враховують вікові особливості учнів і спрямовані на формування в них інтересу до історії через ігрові методи.

6. Тестові програми контролю знань і умінь.

За допомогою мультимедійних технологій організується контроль знань учнів у всіх його формах, забезпечуючи зворотний зв'язок і вдосконалення навчального процесу.

Таким чином, впровадження мультимедійних навчальних засобів у процес викладання історії сприяє підвищенню ефективності навчання, формуванню стійкого інтересу до предмету та розвитку пізнавальної активності учнів[31].

ВИСНОВКИ

Дослідження життя та діяльності Персі Фосетта має значну наукову цінність, оскільки дозволяє глибше зрозуміти особливості колоніального та постколоніального сприйняття Південної Америки та її корінних культур. Фосетт, як один із найвідоміших дослідників 20 століття, відіграв ключову роль у формуванні сучасного наукового інтересу до дослідження регіону Амазонії. Його подорожі та спроби віднайти легендарне "місто Z" стали символом пошуків загублених цивілізацій, що відображає притаманну тогочасному науковому товариству романтизацію загадкових місць та культур.

Основні результати роботи розкривають, що діяльність Фосетта у Південній Америці не лише слугувала науковим цілям, а й дозволила дослідникам та антропологам глибше зрозуміти культурні та екологічні особливості Амазонії. Результати аналізу його експедицій показали, що завдяки співпраці з корінними народами дослідник міг значно просунути вивчення та картографування нових територій, а також сприяв збереженню унікальних знань про рослинний і тваринний світ Амазонії. Його відкриття стимулювали подальші дослідження та вплинули на розвиток суміжних дисциплін, таких як географія, екологія та археологія.

Наукове значення і новизна дослідження полягає в тому, що воно дозволяє поглянути на місію Фосетта в контексті розвитку знань про

Південну Америку та сучасне наукове розуміння цього регіону. Він став одним з тих, хто систематизував знання про лісові райони Амазонії, що надалі вплинуло на діяльність багатьох дослідників та антропологів. Унікальний підхід Фосетта до інтеграції з місцевими культурами, бажання зрозуміти й документувати життя корінних народів, забезпечив йому репутацію толерантного дослідника, який, на відміну від багатьох своїх сучасників, не ставив за мету підкорення чи експлуатацію.

Практичне значення результатів цього дослідження полягає в можливості використання матеріалів роботи для освітніх програм, а також в екологічному туризмі, що підтримує сталий розвиток. Завдяки підвищеному інтересу до спадщини дослідника, сучасні туристичні маршрути можуть не лише популяризувати красу Амазонії, але й сприяти розумінню її значення для екологічного балансу планети. Фосетт виступає символом дослідницького духу, що дозволяє зацікавити молодь у дослідженнях регіону та пошуку нових знань про біорізноманіття та культуру корінних народів. Цей підхід сприяє розвитку екологічної обізнаності, залученню корінних спільнот до збереження довкілля та підвищенню соціальної значущості природоохоронних ініціатив.

Напрями подальших досліджень можуть зосередитися на глибшому вивченні антропологічних аспектів взаємодії дослідників із корінними культурами Південної Америки, зокрема на вивченні соціальних змін у племенах Амазонії після експедицій та наукових місій. Дослідження та переосмислення спадщини Фосетта в контексті сучасного розуміння екології також може бути перспективним напрямом, особливо з урахуванням того, як дослідницька діяльність сприяла популяризації регіону і розширенню знань про його природне середовище.

Включення теми досліджень Персі Фосетта у шкільний курс всесвітньої історії є доцільним, оскільки це дозволяє глибше розкрити кілька важливих освітніх аспектів. По-перше, така тема стимулює зацікавленість учнів історією досліджень нових територій, особливо в

контексті Південної Америки, що часто залишається поза увагою в шкільних курсах. Дидактичне забезпечення цієї теми може включати мультимедійні презентації, картографічні матеріали та інтерактивні справи, які дозволяють учням побачити маршрути експедицій та уявити життя корінних народів регіону. Це сприятиме розвитку просторового мислення, поглибленню знань про культурне розмаїття та екологічну унікальність Амазонії.

По-друге, тема дозволяє розвивати навички критичного мислення. Фокус на міжкультурній взаємодії та дослідницькому підході Фосетта сприяє обговоренню моральних аспектів колоніальних і дослідницьких експедицій, взаємодії з корінними народами та екологічних питань. Це підвищує розуміння учнями важливості культурної толерантності, поваги до інших народів і відповідального ставлення до природи. У дидактичному забезпеченні можуть бути використані дискусії та рольові ігри, що допомагають учням розглядати події з різних точок зору.

По-третє, інтеграція цієї теми у курс всесвітньої історії може сприяти формуванню у учнів ширшого бачення історичних процесів, зокрема розширення знань про дослідження маловивчених територій і розвиток наукових дисциплін. Тема Фосетта органічно поєднується з вивченням історії географічних відкриттів, надаючи можливість детально розглянути розвиток антропології, археології та етнографії. Для ефективного засвоєння матеріалу можуть бути розроблені тематичні уроки, вікторини, наочні схеми та запитання для самоперевірки.

Таким чином, введення теми Персі Фосетта до шкільної програми з всесвітньої історії не тільки сприятиме розвитку пізнавального інтересу учнів, але й поглибить їх розуміння міжкультурних і наукових аспектів дослідження нових територій.

Включення теми досліджень Персі Фосетта у курс шкільної географії дозволяє розширити знання учнів про фізико-географічні та соціально-економічні аспекти Південної Америки. Фокусує на

географічних відкриттях та експедиціях, можна детальніше дослідити унікальні природні явища регіону Амазонії, різноманітність ландшафтів, біорізноманіття і кліматичні умови. Таке вивчення сприяє формуванню цілісного уявлення про світову географію, особливо про тропічні регіони, їхнє значення для планети і вплив на клімат.

По-перше, вивчення досліджень Фосетта та його подорожей допомагає учням краще зрозуміти особливості Амазонської низовини, зокрема її гідрологічні та кліматичні характеристики. Включення картографічних завдань із маршрутами експедицій допоможе учням засвоїти ключові особливості річкових систем, природних ландшафтів і понять екосистемних взаємозв'язків у цьому регіоні.

По-друге, тема географічних експедицій Персі Фосетта у Південній Америці дозволяє розкрити питання соціально-економічної географії, включаючи тему взаємодії людства і природи. Фосетт не лише досліджував природні особливості Амазонії, а й контактував із корінними народами, що надає можливість обговорити вплив колоніальних і дослідницьких місій на місцеве населення та екологію. Це може викликати обговорення про сучасні соціально-економічні та екологічні проблеми регіону, зокрема проблему збереження дощових лісів, які значно впливають на глобальний клімат.

По-третє, включення теми Фосетта у курс географії може сприяти формуванню навичок картографічного аналізу та просторового мислення. Під час вивчення його маршрутів учні можуть навчатися аналізувати складні рельєфні карти, оцінювати природні бар'єри та визначати можливі маршрути в подібних ландшафтах. Вчителі можуть залучити учнів до інтерактивних вправ, наприклад, дослідити маршрути сучасних експедицій у цьому регіоні і порівняти їх з маршрутами Фосетта, що розвине здатність до аналізу картографічних і географічних джерел.

Таким чином, інтеграція теми досліджень Персі Фосетта у шкільний курс географії сприяє комплексному розумінню учнями

фізичних і культурних характеристик Амазонського регіону, дає можливість обговорити питання збереження природного середовища і формує практичні навички роботи з географічними матеріалами.

Урок, присвячений діяльності Персі Фосетта, відображає використання комплексних методичних прийомів, спрямованих на всебічне дослідження історичної теми. Основна увага приділяється активній взаємодії учнів з матеріалом, що включає використання проблемних питань, інтерактивних завдань та елементів дискусії. Подібний підхід дозволяє поглиблено розглянути історичний контекст та підвищити зацікавленість учнів у темі.

На початку уроку застосовується метод постановки проблемного питання, що ставить перед учнями задачу визначення мотивів і значення досліджень загублених цивілізацій, до яких належить і діяльність Фосетта. Такий підхід стимулює учнів до обмірковування питань історичних пошуків та відкриттів у контексті досліджень початку ХХ століття. Це вступне завдання налаштовує учнів на основну тему уроку та активізує їхню увагу до історичних аспектів теми.

Основна частина уроку, де подається коротка біографічна інформація про Фосетта, поєднується з інтерактивним обговоренням його дослідницької методики. У даному підході учням пропонується не лише слухати викладену інформацію, але й залучатися до аналізу її достовірності та ефективності. Розподіл учнів на групи дозволяє обговорити різні аспекти дослідницьких методів Фосетта, що сприяє розвитку навичок критичного аналізу, необхідних у вивченні історичних джерел.

Одним із найважливіших аспектів уроку є обговорення взаємодії Фосетта з корінними народами, що реалізується у формі дискусії. Такий підхід дає змогу глибше зануритись у тему етичних відносин між дослідниками та місцевими народами Південної Америки. Це завдання

сприяє розвитку етичних орієнтирів і розуміння важливості культурної чутливості під час наукових досліджень.

Практична частина уроку передбачає використання картографічного матеріалу та історичних документів. Це інтерактивне завдання дозволяє учням набути навичок роботи з картами, а також розвинути просторове мислення, що є важливим для усвідомлення масштабів дослідницької діяльності та об'єктивного оцінювання географічного середовища, де відбувались експедиції. Використання автентичних джерел, таких як уривки з нотаток Фосетта, сприяє формуванню уявлення про первинні історичні джерела та їхню цінність у процесі вивчення минулого.

Заключна частина уроку підсумовує засвоєний матеріал і відображає вплив діяльності Фосетта на сучасну культуру. Учні підводять підсумки, обговорюючи значення спадщини дослідника для науки та суспільства. Такий підхід завершує урок акцентом на актуальності досліджень у сучасному світі та їхньому впливі на культурні процеси.

Таким чином, розробка уроку про Персі Фосетта демонструє комплексний підхід до викладання, який включає як активну роботу учнів із матеріалом, так і формування навичок аналізу, критичного мислення та культурної емпатії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус Л. П. Географія Латинської Америки. Київ : АртЕк, 2009. 280 с.
2. Заблоцький О. І. Географія гірських систем: Анди. Київ : Либідь, 2010. 312 с.
3. Кириченко С. В. Історія Південної Америки: колоніальний період. Львів : Світ, 2007. 256 с.
4. Коваленко Ю. С. Кліматичні зміни в Південній Америці. Львів : Світ, 2014. 215 с.
5. Леонт'єв В. В. Археологія та стародавні цивілізації Латинської Америки. Київ : Генеза, 2013. 290 с.
6. Макаренко О. М. Латинська Америка: історія і культура. Київ : Либідь, 2018. 412 с.
7. Мезенцева Г. І. Фізична географія Латинської Америки. Київ : Освіта, 2016. 275 с.
8. Остапенко Л. П. Природні зони та екосистеми Південної Америки. Київ : АртЕк, 2013. 250 с.
9. Титаренко В. М. Гідрографія Південної Америки. Харків : Вища школа, 2019. 320 с.
10. Шкляр Л. І. Мандрівники і дослідники Америки. Харків : Фоліо, 2015. 334 с.

11. Bond F. Percy Fawcett and the Quest for the Lost City of Z. London : Paladin Press, 2001. 280 p.
12. Clapperton C. M. Quaternary Geology and Geomorphology of South America. Amsterdam : Elsevier, 1993. 462 p.
13. Cox G. W. Alien Species in North America and Hawaii: Impacts on Natural Ecosystems. Washington, D.C. : Island Press, 1999. 300 p.
14. Dean W. With Broadax and Firebrand: The Destruction of the Brazilian Atlantic Forest. Berkeley : University of California Press, 1997. 378 p.
15. Fawcett P. H. Exploration Fawcett: Journey to the Lost City of Z. London : Hutchinson, 1953. 339 p.
16. Grann D. The Lost City of Z: A Tale of Deadly Obsession in the Amazon. New York : Doubleday, 2009. 352 p.
17. Grann D. The Lost City of the Monkey God. New York : Knopf, 2017. 336 p.
18. Hemming J. The Conquest of the Incas. London : Macmillan, 1970. 640 p.
19. Heuvelmans B. On the Track of Unknown Animals. London : Routledge, 1958. 434 p.
20. Levine S. The Search for the Lost City of Z: Percy Fawcett's Obsession. New York : W. W. Norton & Company, 1975. 293 p.
21. Mann C. C. 1491: New Revelations of the Americas Before Columbus. New York : Vintage Books, 2005. 541 p.
22. Mittermeier R. A. Megadiversity: Earth's Biologically Wealthiest Nations. Mexico City : CEMEX, 1997. 501 p.
23. Nash C. The Discovery of the Amazon. New York : Viking, 1991. 290 p.
24. Rafferty M. D. South America: A Continental Overview of Environmental Issues. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2001. 273 p.

25. Rex R. Beyond the Ranges: The Life of Percy Harrison Fawcett. London : Macdonald, 1983. 360 p.
26. Silva J. M. C., Tabarelli M. Tree Species Composition and Conservation of the Brazilian Atlantic Forest. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 428 p.
27. Symons J. Hunting for Fawcett: An Adventure in the Heart of the Amazon. London : Cassell, 2002. 312 p.
28. Thomson J. The White Rock: An Exploration of the Inca Heartland. London : Phoenix, 2001. 314 p.
29. Tosi J. A. Jr. Ecology and Resource Management in Tropical America. Washington, D.C. : Office of International Affairs, 1971. 201 p.
30. Drobot O. V. Professional Consciousness of a Leader : Textbook. Kyiv : Talkom, 2016. 340 p.
31. Сергієнко В. П., Гриценко А. П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2020. – № 1 (42). – С. 183–191. – DOI: 10.31376/2410-0897-2020-1-42-183-191

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Конспект уроку:

1. Вступ (10 хвилин)

Слово вчителя:

«Доброго ранку, клас. Сьогодні ми поговоримо про неймовірну історію пригод, таємниць і досліджень. Ви коли-небудь чули про Персі Фосетта? Він був британським дослідником, який присвятив своє життя розкриттю таємниць джунглів Амазонки в Південній Америці. Фосетт прославився не лише завдяки своїм надзвичайним експедиціям, а й пошукам легендарного Загубленого міста «Z», місця, яке він вважав стародавньою розвиненою цивілізацією, захованою глибоко в Амазонці. Незважаючи на небезпеку джунглів, включаючи диких тварин, хвороби та ворожі племена, Фосетт витратив роки на пошуки цього міста, і його остання експедиція в 1925 році закінчилася його таємничим зникненням».

Залучення учнів:

«Тепер уявіть собі, що ви перебуваєте в Амазонці — величезному, густому тропічному лісі. У вас немає ні GPS, ні сучасних технологій. Як ви думаєте, чому такий, як Фосетт, буде ризикувати своїм життям знову і знову, щоб дослідити таке небезпечне місце? Що, на вашу думку, мотивувало його?»

Слово вчителя:

Слід почати із короткого вступу про Персі Фосетта. Згадати його походження як британського офіцера, його пристрасть до досліджень і його мету знайти легендарне Загублене місто «Z».

Залучити учнів: запитати клас, чи знають вони дослідників у реальному житті чи чули про таємниці Амазонки. Що, на їхню думку, спонукає таких дослідників, як Фосетт, ризикувати всім?

2. Життя та експедиції Фосетта (20 хвилин)

Слово вчителя:

«Давайте глибше зануримося в життя Фосетта. Персі Харрісон Фосетт народився в 1867 році в Англії. Він отримав освіту геодезиста та картографа в британській армії. Після служби офіцером артилерії він почав працювати в Королівському географічному товаристві. Ця робота привела його до його першої пригоди в Південній Америці в 1906 році, де йому було доручено скласти карту районів басейну Амазонки. Фосетт був одним із найдосвідченіших геодезистів того часу, і його здатність наносити на карту незвідані території, не покладаючись на сучасні інструменти, була чудовою. За свою кар'єру він здійснив сім великих експедицій, кожна з яких була сміливішою за попередню».

«У 1920 році, після багатьох років картографування та збору інформації, Фосетт переконався, що десь у тропічних лісах Амазонки існувало стародавнє місто. Він назвав його Загубленим містом «Z». Він вважав, що це місто було частиною колись великої цивілізації, яка була втрачена часом. Його остання експедиція в 1925 році привела його вглиб Амазонки разом зі своїм сином Джеком і другом Джека Релі Рімеллом. На жаль, ніхто з них так і не повернувся. Незважаючи на численні спроби з'ясувати, що сталося, їх доля залишається однією з найбільших таємниць історії».

Інтерактивна діяльність: Робота з картою експедиції

Роздати карти Південної Америки з виділеними основними експедиціями Фосетта. У групах учні прокладають його маршрути, відзначаючи ключові місця, перешкоди та цілі.

Запитання до учнів: *«Погляньте на ці карти. Як ви думаєте, з якими проблемами зіткнувся Фосетт? Зверніть увагу, наскільки*

віддаленими були ці території. Ні доріг, ні опорних систем. Як би було вижити в таких умовах? Що спонукало його продовжувати, незважаючи на ризики?»

Групове обговорення:

Після 10 хвилин роботи з картою знову зібратися та обговорити стійкість Фосетта. Зосередитись на тому, як незвідана природа Південної Америки та привабливість втрачених цивілізацій штовхали таких дослідників, як він, на величезний ризик.

Інтерактивна діяльність: Робота з картою експедиції

Розділити учнів на малі групи та роздати копії карти, на якій показано маршрути Фосетта. Кожна група відстежуватиме свою подорож, позначаючи важливі зупинки, і відповідатиме на такі запитання:

З якими природними перешкодами зіткнувся Фосетт?

Які виклики, на вашу думку, було найважче подолати?

Групова рефлексія: через 10 хвилин повернутися разом, щоб обговорити відповіді. Запитати учнів, як, на їхню думку, рішучість Фосетта керувала ним, незважаючи на ці труднощі.

3. Взаємодія з корінними народами (15 хвилин)

Слово вчителя:

«Експедиції Персі Фосетта не обмежувалися тільки дослідженням та картографуванням невідомих територій, вони відзначалися також особливою взаємодією з корінними громадами. Фосетт вважав, що успішне дослідження неможливе без поваги та налагодження довірливих стосунків з місцевим населенням, особливо у тих районах, де корінні народи практично не мали контактів із зовнішнім світом.

На відміну від інших дослідників того часу, які ставилися до місцевих жителів з недовірою чи навіть ворожістю, Фосетт намагався налагодити мирні відносини. Він цікавився звичаями та традиціями народів, яких зустрічав на своєму шляху, і часто використовував місцеві

діалекти, обмінювався подарунками, такими як інструменти або прикраси, для встановлення довіри. Фосетт розумів, що знання місцевих жителів про територію і природу можуть бути безцінними. Місцеві жителі часто допомагали йому та його команді орієнтуватися у важкодоступних районах, ділилися знаннями про флору і фауну та навіть розповідали легенди про таємниче "Місто Z", яке Фосетт сподівався знайти.

Одним із племен, з яким Фосетт активно взаємодіяв, було плем'я Калапало у Бразилії, яке гостинно приймало його команду, забезпечуючи їх їжею та притулком. Саме взаємоповага та довіра, яку Фосетт встановлював з корінними народами, стали важливою частиною його спадщини як дослідника».

4. Спадщина Фосетта (15 хвилин)

Слово вчителя:

«Отже, який вплив мав Фосетт? Його дослідження зробили великий внесок у розуміння басейну Амазонки, як географічно, так і культурно. Незважаючи на те, що він так і не знайшов Загублене місто «Z», його експедиції надихнули незліченну кількість археологів, антропологів і географів. Його нотатки та карти були безцінні для пізніших дослідників, які вивчали Амазонку та її корінні культури. Більше того, таємниче зникнення Фосетта викликало інтриги та надихало на пригодницькі історії протягом десятиліть».

«Насправді історія Фосетта стала головним джерелом натхнення для сучасної поп-культури. Хтось із вас бачив фільм «Загублене місто Z»? Він був заснований на книзі Девіда Гранна, який писав про життя та експедиції Фосетта. Фосетт також надихнув таких персонажів, як Індіана Джонс — символ авантюрного археолога, який ризикує всім заради того, щоб відкрити втрачені цивілізації».

Обговорити незмінну привабливість Фосетта в масовій культурі.

Запитати учнів : «Як ви думаєте, чому історія про зниклого мандрівника все ще захоплює людей? Що робить дослідницькі історії такими захоплюючими?»

Групове обговорення:

Запитати учнів: Як дослідники повинні підходити до ізольованих племен?

Дослідити етичні питання про роботу Фосетта та відповідальність сучасних дослідників за захист культур корінних народів.

Коротка письмова вправа:

Нехай учні напишуть короткий абзац про те, як би вони зустрілися з ізольованим племенем, враховуючи повагу та цікавість до них.

5. Спадщина Фосетта (15 хвилин)

Слово вчителя: Повідомити, як історія Фосетта вплинула на археологію, антропологію та популярну культуру (згадайте такі книги, як «Загублене місто Z» і фільм 2016 року).

Обговорення в класі:

Запитати учнів, чи знають вони ще якісь історії про втрачені цивілізації чи шукачів пригод, які надихнули на створення фільмів чи книг. Дізнатися, чому таємниче зникнення Фосетта все ще захоплює людей сьогодні.

Творче завдання:

Нехай учні в парах створять короткий запис у щоденнику, ніби вони були учасниками експедиції Фосетта. Заохочувати їх описати виклики, з якими вони зіткнулися, свої відкриття та свої емоції як дослідників.

Домашнє завдання:

Перегляньте документальний фільм: як наступний урок учні можуть переглянути документальний фільм або фільм про Фосетта чи Амазонку. Після цього провести обговорення в класі, порівнюючи історичні факти з зображенням у фільмі.

Дослідницьке завдання: учні можуть дослідити інших дослідників 20-го століття, які зробили значні відкриття в Південній Америці, і представити свої висновки класу.

Запропонувати учням пройти тест.

Тест: Персі Фосетт та його дослідження Південної Америки

1. **Якою була основна мета останньої експедиції Персі Фосетта у 1925 році?**
  - А) Створити карту річки Амазонки
  - В) Знайти загублене місто "Z"
  - С) Відкрити нові види рослин
  - D) Шукати золоті родовища
2. **У якому році Персі Фосетт вирушив у свою першу експедицію до Південної Америки?**
  - А) 1898
  - В) 1901
  - С) 1906
  - D) 1912
3. **Яке плем'я було останнім, що бачило Персі Фосетта перед його зникненням?**
  - А) Яномамі
  - В) Каяпо
  - С) Калапало
  - D) Тупі
4. **Яка організація спонсорувала багато експедицій Фосетта?**
  - А) National Geographic Society
  - В) Королівське географічне товариство
  - С) Смітсонівський інститут
  - D) Британський музей
5. **Яку посаду обіймав Персі Фосетт до того, як стати дослідником?**
  - А) Офіцер британської артилерії

- В) Журналіст
  - С) Морський інженер
  - D) Ботанік
- 6. Яку країну переважно досліджував Фосетт під час своїх експедицій?**
- А) Перу
  - В) Болівія
  - С) Бразилія
  - D) Аргентина
- 7. Яка з цих книг була натхненна експедиціями Фосетта?**
- А) "Загублений світ" Артура Конан Дойля
  - В) "Серце темряви" Джозефа Конрада
  - С) "Мобі Дік" Германа Мелвілла
  - D) "В Патагонії" Брюса Чатвіна
- 8. Яка з цих проблем була однією з труднощів під час експедицій Фосетта?**
- А) Нестача їжі та води
  - В) Морози
  - С) Льодовики
  - D) Підйом на гори
- 9. Що надихнуло Фосетта на віру в існування загубленого міста в Амазонії?**
- А) Древні тексти, знайдені в Європі
  - В) Розповіді корінних племен
  - С) Карти, залишені попередніми дослідниками
  - D) Військова підготовка
- 10. У якому році Персі Фосетт зник під час своєї останньої експедиції?**
- А) 1920
  - В) 1925
  - С) 1930
  - D) 1935

Завдання для написання есе

Тема: "Персі Фосетт і його вплив на сучасне уявлення про дослідження незвіданого."

Інструкції:

- 1. Завдання:** Напишіть есе на тему "Персі Фосетт і його вплив на сучасне уявлення про дослідження незвіданого." Розгляньте, як діяльність Фосетта вплинула на подальший розвиток географії та антропології, а також як його експедиції змінили сприйняття Південної Америки серед європейців і науковців.
- 2. Структура есе:**
  - Вступ (поясніть, чому дослідження Фосетта є важливими).
  - Основна частина (проаналізуйте ключові експедиції Фосетта, його взаємодію з корінними народами і легенду про місто "Z").
  - Висновок (узагальніть вплив Фосетта на науковий світ і його місце в історії досліджень).
- 3. Обсяг:** 350-500 слів.
- 4. Критерії оцінювання:**
  - Чіткість і логічність викладу.
  - Використання фактів і прикладів з історії.
  - Особисте розуміння внеску Фосетта в науку та його культурного впливу.

Приклад есе про Персі Фосетта

Персі Фосетт: Відчайдушний дослідник загадкової Амазонії

Персі Фосетт був одним із найвидатніших дослідників початку 20-го століття, чії експедиції залишили невичерпний слід у світовій історії досліджень Південної Америки. Він був не просто британським військовим і географом, але й людиною, яку вабила невідомість Амазонії – території, що вважалася одним із найбільш незвіданих і небезпечних місць на Землі.

Фосетт вирушив у свої перші експедиції на початку 1900-х років, коли працював на Королівське географічне товариство. Його цілеспрямованість і невтомне прагнення розкрити таємниці тропічних лісів викликали захоплення сучасників. Однак найбільшою його пристрастю стала ідея знайти загублене місто "Z" – стародавню цивілізацію, сліди якої він бачив у старих документах і легендах корінних народів. Ця мрія привела його до останньої, фатальної експедиції у 1925 році, коли Фосетт разом із сином і одним із друзів зник у глибинах Амазонії.

Персі Фосетт залишив спадщину, яка продовжує захоплювати археологів, істориків та ентузіастів досліджень. Його життя, повне пригод і ризику, символізує прагнення людства до незвіданого, до подолання кордонів і віднайдення загублених світів. Попри всі небезпеки, він залишив по собі питання, на які досі не знайдено відповідей: що сталося з ним у джунглях і чи існувало насправді місто "Z"?

Запропонувати учням пограти в гру наприкінці уроку.

Назва гри:

«У пошуках загубленого міста»

Мета:

Відтворити маршрут Фосетта в його пошуках міфічного Z, поглибити знання про географію Південної Америки, розвивати навички орієнтування та критичного мислення.

Опис:

Учні об'єднуються в команди дослідників, які подорожують картою, відтворюючи маршрут експедицій Фосетта. На шляху кожна команда зустрічає історичні або географічні завдання, пов'язані з

подорожами та науковими відкриттями Фосетта. Мета – дійти до кінцевої точки на карті, де теоретично знаходиться «Загублене місто».

Підготовка:

1. Матеріали:

- Велика карта Південної Америки (можна розділити на ділянки).
  - Маршрут Фосетта з основними пунктами, позначеними маркерами.
  - Картки з питаннями та завданнями, які містять підказки чи запитання про подорожі, географію або культуру Амазонії.
  - Картки з уявними перешкодами на шляху (наприклад, «шторм», «зустріч з місцевими племенами», «нестача їжі»).
  - Прапорець чи символ для позначення місця, де заховано міфічне «місто Z».
2. **Команди:** Учасники розділяються на команди по 3-4 особи.

Правила гри:

1. **Старт:** Кожна команда починає подорож із початкової точки, де стартувала одна з експедицій Фосетта (наприклад, Куяба в Бразилії).
2. **Пересування по карті:** Кожен крок вперед потребує відповіді на запитання або виконання завдання, пов'язаного з подорожами Фосетта.
Наприклад:
  - «Яке місце в Південній Америці Фосетт вважав місцем, де схований містичний скарб?» або «Які тварини могли загрожувати мандрівникам у джунглях?».
3. **Випробування та перепони:** На шляху до мети команди зіштовхуються з картками-перепонами. Вони можуть отримати «перепустку» чи «бонус» (наприклад, додатковий крок за правильну відповідь або втрату ходу через перепону).
4. **Фінал:** Переможцем стає команда, яка першою досягне «Затеряного міста» або набере найбільшу кількість балів за правильні відповіді і виконані завдання.

Приклади питань і завдань:

- **Історичні питання:** «Які цінні ресурси Фосетт шукав у джунглях?», «Які племена проживали на його маршруті?».
- **Географічні завдання:** «Знайти шлях до найближчого водоймища на карті» або «Порахувати дні подорожі між двома точками за легендою карти».
- **Умовні ситуації:** «Що робити, якщо зустріли небезпечну тварину?» або «Вам потрібна їжа – складіть план виживання».

